

KVALITETA FINANCIJSKOG IZVJEŠTAVANJA I KARAKTERISTIKE UPRAVE PODUZEĆA

Sučić, Tea

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:668455>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**KVALITETA FINANCIJSKOG IZVJEŠTAVANJA
I KARAKTERISTIKE UPRAVE PODUZEĆA**

Mentor:

Doc. dr. sc. Slavko Šodan

Studentica:

Tea Sučić, 2141418

Split, rujan 2016.

SADRŽAJ:

1. UVOD	4
1.1. Problem i predmet istraživanja.....	4
1.2. Istraživačke hipoteze.....	5
1.3. Cilj i metode istraživanja	6
1.4. Struktura diplomskog rada	8
2. SUSTAV FINANCIJSKOG IZVJEŠTAVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ	9
2.1. Regulatorni okvir.....	9
2.1.1. Zakon o računovodstvu.....	9
2.1.2. Hrvatski standardi financijskog izvještavanja.....	11
2.1.3. Međunarodni standardi financijskog izvještavanja.....	12
2.2 Financijski izvještaji.....	12
2.2.1. Izvještaj o financijskom položaju - bilanca.....	13
2.2.2. Račun dobiti i gubitka.....	14
2.2.3. Izvještaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti.....	15
2.2.4. Izvještaj o promjenama kapitala	16
2.2.5. Izvještaj o novčanim tokovima	16
2.2.6. Bilješke uz financijske izvještaje	18
2.3. Korisnici računovodstvenih informacija	18
2.3.1. Interni korisnici	18
2.3.2 Eksterni korisnici	19
3. KVALITETA FINANCIJSKOG IZVJEŠTAVANJA.....	20
3.1. Važnost i obilježja financijskog izvještavanja	20
3.1.1. Važnost financijskog izvještavanja.....	20
3.1.2. Obilježja kvalitete informacija iz financijskih izvještaja.....	22
3.2. Pojam, ciljevi i razlozi manipuliranja financijskim izvještajima.....	23

3.2.1. Pojam i ciljevi manipuliranja financijskim izvještajima.....	23
3.2.2. Razlozi manipuliranja financijskim izvještajima.....	26
3.3. Tehnike manipuliranja financijskim izvještajima.....	29
3.4. Kvaliteta objavljene dobiti i mjere kvalitete	31
3.4.1. Mjere kvalitete	33
4. EMPIRIJSKO ISPITIVANJE UTJECAJA KARAKTERISTIKA MENADŽMENTA NA FINACIJSKO IZVJEŠTAVANJE.....	35
4.1. Istraživački model i mjerenje varijabli	35
4.2. Pregled prijašnjih istraživanja	36
4.3. Opis uzorka i rezultati deskriptivne analize	38
4.3.1. Deskriptivna analiza podataka	39
4.3.2. Korelacijska analiza	46
4.4. Rezultati regresijske analize utjecaja dobi menadžmenta na kvalitetu financijskog izvještavanja.....	47
4.5. Rezultati regresijske analize utjecaja spola menadžmenta na kvalitetu financijskog izvještavanja.....	49
5. ZAKLJUČAK.....	51
LITERATURA	52
POPIS ILUSTRACIJA.....	55
SAŽETAK.....	57
SUMMARY.....	58

1. UVOD

1.1. Problem i predmet istraživanja

Računovodstvene informacije imaju veliku ulogu kod donošenja poslovnih odluka, te pružanja podrške pri izradi poslovnih planova poduzeća, a prezentiraju se u obliku financijskih izvještaja. To znači da su financijski izvještaji kao nositelji računovodstvenih informacija, finalni proizvod računovodstvenog procesa, nužni za racionalni proces upravljanja poduzećem.

Poduzeća sastavljaju financijske izvještaje, kako bi putem njih reflektirala efekte transakcija i događaja koji se odvijaju unutar i izvan poduzeća na njihovu imovinu, obveze, financijsku poziciju i uspjeh poslovanja. Osim toga, financijski izvještaji igraju veliku ulogu u procesu poslovnog odlučivanja jer upravo informacije koje subjekt dobiva iz vlastitih i tuđih financijskih izvještaja predstavljaju okosnicu za donošenje poslovnih odluka i omogućuju stvaranje konkurentne prednosti. Kvalitetno financijsko izvještavanje smanjuje informacijski rizik, što je od velikog značaja za sigurnost sudionika na tržištu kapitala, stabilnost financijskog sustava i smanjenje rizika od financijske krize.

Iz toga slijedi da su glavni ciljevi financijskog izvještavanja, pružanje osnovnih informacija o financijskom poslovanju, financijskoj uspješnosti i promjenama financijskog položaja.

Elementi iskazani u financijskim izvještajima trebaju iskazivati stvarni tijek poslovnih događaja nekog poslovnog subjekta (ekonomsku stvarnost), što u konačnici mora rezultirati njihovim istinitim i objektivnim prikazivanjem.

Postoje dvije skupine korisnika financijskih izvještaja, a to su eksterni i interni korisnici.

Eksterni korisnici financijskih izvještaja su sadašnji i potencijalni investitori, kreditori, dobavljači itd. Za njih financijski izvještaji predstavljaju najznačajniji izvor informacija za donošenje poslovnih odluka, jer nemaju izravan pristup povlaštenim informacijama unutar poduzeća.

Najznačajniji interni korisnik je menadžment poduzeća. Glavna uloga menadžmenta u poduzećima bi trebala biti kontrola i nadzor cjelokupnog poslovanja, kako bi se povećala pouzdanost financijskih izvještaja, te omogućila zaštita i očuvanje imovine. Jesu li istinito i fer prikazani događaji i transakcije u financijskim izvještajima ovisi o računovodstvenim politikama koje je usvojio menadžment poduzeća. Suvremeno računovodstvo, a posebno Međunarodni standardi financijskog izvještavanja koji predstavljaju izvještavanje temeljeno na načelima, a ne na pravilima, daju poprilično slobode menadžmentu u pogledu izbora između više računovodstvenih metoda i alternativnih postupaka. Ta fleksibilnost u rukama poštene uprave i menadžmenta rezultira realnim financijskim izvještajima, ali se u nepoštenim rukama može itekako zloupotrijebiti i uzrokovati iskrivljenu sliku poduzeća.

Upravo zbog toga što financijski izvještaji predstavljaju sliku poduzeća, često su podložni manipulacijama. Stoga je skepticizam eksternih korisnika u pogledu istinitosti i objektivnosti financijskih izvještaja, odnosno u pogledu fer i poštenog prikazivanja performansi poduzeća razumljiv, imajući u vidu rastući broj prevara i računovodstvenih trikova, koji imaju za cilj da prekriju stvarnu poziciju poduzeća i prikažu njegov povoljniji financijski položaj. Zato je i problematika kojom se ovaj rad bavi ujedno problematika upitne kvalitete financijskog izvještavanja.

Kojim metodama poduzeće i menadžment manipuliraju računovodstvenim informacijama ovisi primarno o ciljevima poduzeća. Ciljevi mogu biti brojni, a prema Gulinu (2002) navode se: kratkoročno povećanje profita, smanjenje variranja profita i jačanje bilance.

Dakle, **problem istraživanja ovog** rada tiče se upitne kvalitete financijskog izvještavanja u Republici Hrvatskoj. Međutim prijašnja istraživanja ukazala su da karakteristike menadžera, kao što su dob i spol, utječu na spremnost vršenja neetičkih aktivnosti te da muškarci i žene i osobe različite dobi nemaju jednaku sklonost prema neetičkim aktivnostima. Zbog toga je **predmet ovog istraživanja** utvrditi utječu li karakteristike menadžera (dob, spol) na razinu manipuliranja, odnosno na kvalitetu financijskog izvještavanja.

1.2. Istraživačke hipoteze

Istraživanjem se nastoji utvrditi kako i u kojoj mjeri, dob i spol top menadžmenta, odnosno uprave poduzeća, utječu na kvalitetu financijskog izvještavanja. Sukladno problemu i predmetu istraživanja postavljene su dvije glavne hipoteze:

- **H1: Dob menadžmenta utječe na kvalitetu financijskog izvještavanja**

Na temelju postavljene hipoteze pretpostavit će se da su menadžeri mlađe životne dobi skloniji mogućim računovodstvenim manipulacijama ili neetičnom ponašanju, za razliku od menadžera starije životne dobi. Neiskustvo i ishitrenost, naspram radnom iskustvu, dužem radnom vijeku i znanju menadžmenta starije životne dobi, razlog su takvoj tvrdnji.

Pretpostavku potvrđuju i brojna svjetska istraživanja, koja su također za cilj imala utvrditi kako i u kojoj mjeri dob menadžmenta utječe na donošenje etičkih odluka. Pregled i ključni zaključci takvih istraživanja bit će detaljno razrađeni u poglavlju 4.2. Pregled prijašnjih istraživanja.

- **H2: Spol menadžmenta utječe na kvalitetu financijskog izvještavanja**

Na temelju postavljene hipoteze pretpostavit će se da će menadžment poduzeća u kojem sudjeluju osobe ženskog spola imati veću kvalitetu financijskog izvještavanja u odnosu na osobe muškog spola. I ovoj hipotezi prethode brojna prijašnja istraživanja koja su željela istražiti kako sudjelovanje žena u menadžmentu i upravi poduzeća poboljšava financijske rezultate, te da li se nastavio trend dominacije muškaraca na ključnim pozicijama u upravi ili ne. Pregled prijašnjih istraživanja bit će razrađen u poglavlju 4.2.

Osim toga pretpostavit će se da su muškarci skloniji uključivanju u neetično poslovno ponašanje i moguće računovodstvene manipulacije za razliku od žena.

1.3. Cilj i metode istraživanja

Glavni cilj istraživanja je analizirati utjecaj karakteristika uprave na kvalitetu financijskog izvještavanja kao informacijske podloge za donošenje poslovnih odluka. Osim glavnog cilja postavljani su i dodatni ciljevi koji će se istraživanjem nastojati postići, a to su:

- teorijski objasniti pojam kvalitete financijskog izvještavanja i praktične mjere kvalitete;
- sustavno prikazati i klasificirati tehnike manipulacije financijskim izvještajima;

- analizirati spolnu i dobnu strukturu uprave u hrvatskim poduzećima;
- analizirati razinu kvalitete financijskih izvještaja u Republici Hrvatskoj.

Tijekom rada koristit će se razne znanstvene metode koje će doprinijeti zaključku, odnosno prihvaćanju ili odbacivanju postavljenih hipoteza. Metode koje se primjenjuju u radu (Kulenović i Slišković, 2012) su:

- **Metoda deskripcije** je postupak jednostavnog opisivanja ili ocrtavanja činjenica, procesa i predmeta. Najčešće se koristi u početnoj fazi istraživanja. Opisat će se važnost i obilježja financijskih izvještaja kao i i ciljevi i razlozi manipulacije istim.
- **Deduktivna metoda** je sustavna i dosljedna primjena deduktivnog načina zaključivanja tj. izvođenja posebnog iz općeg. U istraživanju će se analizirati važnost kvalitetnog financijskog izvještavanja na temelju kojeg će se doći do zaključka da li su i kako karakteristike menadžmenta (dob i spol) utjecale na kvalitetu istih.
- **Metoda analize i sinteze** – metoda analize će se koristiti za raščlanjivanje složenijih misaonih cjelina na dijelove, a metoda sinteze prilikom spajanja jednostavnih dijelova u složenije cjeline.
- **Komparativna metoda** je postupak uspoređivanja istih ili srodnih činjenica, pojava i odnos, odnosno utvrđivanje njihove sličnosti i razlika u njihovom ponašanju i intenzitetu. U istraživanju ova metoda će omogućiti da se dođe do novih zaključaka koji će obogatiti spoznaju.
- **Metoda kompilacije** je postupak preuzimanja tuđih rezultata znanstvenoistraživačkog rada, odnosno tuđih opažanja, stavova, zaključaka i spoznaja. Istraživanja i spoznaje drugih autora pomoći će u donošenju zaključaka o tome kako dob i spol utječu na kvalitetu financijskih izvještaja.
- **Metoda klasifikacije** je sistematska i potpuna podjela općeg pojma na posebne, koje taj pojam obuhvaća. Metoda će se koristiti za klasificiranje najpoznatijih načina manipulacije kao i mogućih motiva.
- **Statistička metoda** je induktivno generalizirajuća jer se na temelju obilježja određenog broja elemenata neke skupine ili serije pojava, izvodi opći zaključak o

prosječnoj vrijednosti obilježja. U istraživanju će se koristiti za obradu prikupljenih rezultata.

1.4. Struktura diplomskog rada

Diplomski rad je podijeljen u pet cjelina. U uvodnom dijelu definirat će se problem i predmet istraživanja, postaviti istraživačke hipoteze i prezentirati metode i ciljevi istraživanja.

U drugom dijelu će se sustavno prikazati financijsko izvještavanje u Republici Hrvatskoj. Navest će se regulativni okvir za sastavljanje i prezentiranje, vrste financijskih izvještaja, kao i obveznici sastavljanja istih.

U trećem dijelu rada će se teorijski analizirati važnost kvalitetnog financijskog izvještavanja kao nositelja računovodstvenih informacija nužnih za racionalni proces upravljanja poslovanjem poduzeća. Pažnja će se usmjeriti i na prijevare i pogreške u financijskim izvještajima, pošto su one najpoznatiji način manipulacije financijskim izvještajima.

U četvrtom dijelu diplomskog rada će se putem empirijskog istraživanja analizirati kvaliteta financijskog izvještavanja s obzirom na karakteristike uprave poduzeća. Koristit će se Amadeus baza podataka, na temelju 152 velika i vrlo velika, listana poduzeća u Republici Hrvatskoj.

U zadnjem dijelu diplomskog rada će se uz pomoć teorijskog i empirijskog istraživanja donijeti zaključak.

2. SUSTAV FINANCIJSKOG IZVJEŠTAVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

2.1. Regulatorni okvir

Računovodstvo opisuje poslovanje poduzeća koristeći općeprihvaćene računovodstvene koncepte i norme. Računovodstveni prikaz poslovnih događaja uvjetovan je nizom pretpostavki, načela i ograničenja. Stoga za razumijevanje i financijsku analizu poslovanja važno je razumjeti regulativni okvir financijskog izvještavanja te prirodu računovodstvenih informacija.

Zakonski okvir računovodstvenog izvještavanja u Hrvatskoj za godišnje financijske izvještaje za izvještajna razdoblja koja počinju od 01. siječnja 2016., definiran je (Aljinović Barać, 2015):

1. Zakonom o računovodstvu (NN 78/2015);
2. Međunarodnim standardima financijskog izvještavanja – obuhvaćaju i međunarodne računovodstvene standarde (MRS), njihove dopune i povezana tumačenja koji su utvrđeni od Europske komisije. (Uredba Komisije (EZ) br. 1126/2008 od 3. studenog 2008. o usvajanju određenih MRS u skladu s Uredbom (EZ) br. 1606/2002 Europskog parlamenta i Vijeća);
3. Hrvatskim standardima financijskog izvještavanja (NN 86/2015)- koje donosi Odbor za standarde financijskog izvještavanja (OSFI);
4. Pravilnikom o strukturi i sadržaju godišnjih financijskih izvještaja (NN 96 /2015);
5. Pravilnikom o načinu vođenja Registra godišnjih financijskih izvještaja.

2.1.1. Zakon o računovodstvu

Zakon o računovodstvu (ZOR) temeljni je zakon kojim je detaljno uređeno financijsko izvještavanje, posebno za potrebe eksternih korisnika. Novi zakon o računovodstvu stupio je na snagu 01.01. 2016 godine i sukladno čl. 19 istog zakona, poduzetnici i pravne i fizičke

osobe dužne su sastavljati godišnje financijske izvještaje u obliku, sadržaju i na način propisan Zakonom o računovodstvu i na temelju njega donesenim propisima.

Ovisno o kriterijima veličine aktive, ostvarenog prihoda i broja zaposlenih radnika, Zakon razlikuje mikro, male, srednje i velike poduzetnike (NN 78/2015).

U nastavku je u *tablici 1* prikazan kriterij po kojem se razvrstavaju poduzetnici ovisno o veličini.

Tablica 1: Kriterij za definiranje poduzetnika prema ZOR-u

Poduzetnici	Mikro	Mali	Srednji
Ukupna aktiva	2.600.000	30.000.000	150.000.000
Prihod	5.200.000	60.000.000	300.000.000
Prosječan broj radnika	10	50	250

Izvor: Izračun autora

Veliki poduzetnici su oni koji prelaze dva prethodna uvjeta, te banke, štedne banke, stambene štedionice, mirovinska društva koja upravljaju obveznim mirovinskim fondovima, dobrovoljni mirovinski fondovi, investicijska društva i sl.

U pogledu obveze izrade godišnjih izvještaja, mikro i mali poduzetnici dužni su sastavljati bilancu, račun dobiti i gubitka i bilješke. Srednji i veliki poduzetnici uz to, dužni su sastavljati i izvještaj o novčanom toku, izvještaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti te izvještaj o promjenama kapitala.

Također prema Zakonu o računovodstvu (čl. 30) poduzetnik je neovisno o veličini, dužan javno objaviti godišnje financijske izvještaje i dostavljanjem u Registar godišnjih financijskih izvještaja (RGFI) koji se vodi u elektroničkom obliku i dostupan je na Internet stranicama FINA- e.

Objavljivanje računovodstvenih podataka i informacija sadržanih u javno raspoloživim financijskim izvještajima prema Aljinović Barać (2015) može se promatrati u dva konteksta:

- **obvezno**, zakonom propisano objavljivanje minimalnog skupa podataka. U pravilu se obvezno objavljivanje odnosi na zahtjev za prezentiranjem minimalnih pozicija financijskih izvještaja.

- **dragovoljno** objavljivanje svih javno raspoloživih financijskih podataka, tzv. potpuna transparentnost. Osim financijskih podataka, dragovoljno objavljivanje uključuje i niz nefinancijskih informacija.

Zakon o računovodstvu (čl. 16) u Hrvatskoj, propisuje upotrebu dvaju standarda u financijskom izvještavanju, a to su Hrvatski standardi financijskog izvještavanja (HSFI) i Međunarodni standardi financijskog izvještavanja (MSFI), a u nastavku će biti riječ i o njima.

2.1.2. Hrvatski standardi financijskog izvještavanja

Hrvatski standardi financijskog izvještavanja su računovodstvena načela i pravila koja primjenjuje računovodstvena struka, a koriste se kod sastavljanja i prezentiranja financijskih izvještaja. U njima su naznačene temeljne koncepcije na kojima počiva sastavljanje i prezentiranje financijskih izvještaja. Na temelju Odluke Odbora za standarde financijskog izvještavanja o objavljivanju Hrvatskih standarda financijskog izvještavanja (HSFI, Okvir za primjenu HSFI, t. 1.2), njihova glavna svrha je:

- propisati osnovu za sastavljanje i prezentaciju financijskih izvještaja,
- pomoć revizorima u formiranju mišljenja jesu li financijski izvještaji u skladu s Hrvatskim standardima financijskog izvještavanja,
- pomoć korisnicima financijskih izvještaja pri tumačenju podataka i informacija koje su sadržane u financijskim izvještajima.

Također, cilj Hrvatskih standarda financijskog izvještavanja, prema Okviru za primjenu Hrvatskih standarda financijskog izvještavanja (HSFI, Okvir za primjenu HSFI, t.1.2) je da financijski izvještaji temeljeni na ovim standardima pruže informacije o financijskom položaju, uspješnosti i novčanom toku poduzetnika, koje koriste, u prvom redu, vanjski korisnici u donošenju ekonomskih odluka. Osim toga njihov je cilj razvijati u javnom interesu računovodstvene standarde koji zahtijevaju kvalitetne, transparentne i usporedive informacije u financijskim izvještajima. Ima ih ukupno 17, a pod nadležnošću HSFI-1 su financijski izvještaji, kojima je za cilj postići usporedivost s financijskim izvještajima za prethodno razdoblje te s financijskim izvještajima drugih poduzetnika.

Mikro, mali i srednji poduzetnici primjenjuju Hrvatske standarde financijskog izvještavanja. Osim toga, oni poduzetnici koju su obveznici primjene ovog standarda, u sklopu sastavljanja svojih godišnjih financijskih izvještaja nisu obvezni sastavljati izvještaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti već ga sastavljaju samo obveznici primjene Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja.

2.1.3 Međunarodni standardi financijskog izvještavanja

U kontinentalnim računovodstvenim sustavima uglavnom se primjenjuju Međunarodni standardi financijskog izvještavanja koje donosi Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (*engl. IASB- International Accounting Standards Board*). Međunarodni standardi financijskog izvještavanja slijednici su Međunarodnih računovodstvenih standarda. Međunarodnih računovodstvenih standarda ima 41, a Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja ukupno je 13 i svaki od njih ima svoju nadležnost za određeni segment. MRS koji se bavi prezentiranjem i sastavljanjem financijskih izvještaja, svrhom te sastavnim dijelovima kao i obveznicima sastavljanja financijskih izvještaja je MRS-1.

Veliki poduzetnici i poduzetnici od javnog interesa obveznici su primjene Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja, uključujući i Međunarodne računovodstvene standarde u sastavljanju i prezentiranju financijskih izvještaja. Obveznici Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja dužni su sastaviti šest temeljnih financijskih izvještaja (izvještaj o financijskom položaju, račun dobiti i gubitka, izvještaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti, izvještaj o novčanim tokovima, izvještaj o promjenama kapitala i bilješke).

2.2 Financijski izvještaji

Za siguran rast i uspješan razvitak poduzeća neophodno je razumijevanje poslovanja i postizanje zadovoljavajućih poslovnih rezultata. Ostvarenje tih ciljeva pretpostavlja kvalitetnu informacijsku podlogu. U tom smislu nezaobilazan izvor informacija o financijskom položaju, uspješnosti poslovanja i novčanim tokovima su financijski izvještaji, koji predstavljaju finalni proizvod računovodstvenog procesa u poduzeću.

Prema čl. 19 Zakona o računovodstvu, godišnje financijske izvještaje čine:

1. izvještaj o financijskom položaju (bilanca);
2. račun dobiti i gubitka;
3. izvještaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti;
4. izvještaj o novčanim tokovima;
5. izvještaj o promjenama kapitala;
6. bilješke uz financijske izvještaje.

Svi izvještaji međusobno su povezani i upućeni jedni na druge. Promatrani zajedno, u međusobnoj interakciji, govore o "zdravstvenom stanju" nekog poduzeća, a utvrditi i razumjeti to stanje znači imati mogućnost donositi primjerene i racionalne poslovne odluke.

2.2.1. Izvještaj o financijskom položaju – bilanca

Prema Belaku (2006, p. 48), bilanca predstavlja računovodstveni prikaz stanja i strukture imovine i njezinih izvora promatranog poduzeća u određenom trenutku, tj. na određeni dan, izraženih u financijskim terminima. Stoga je upravo bilanca temeljni financijski izvještaj koji prikazuje financijski položaj poduzeća i koji služi kao podloga za ocjenu sigurnosti poslovanja te daje odgovore na pitanja o likvidnosti i zaduženosti poduzeća, o financijskoj snazi poduzeća i sl (Žager, 2008). Dakle, ona predstavlja podlogu za analizu financijskih izvještaja i u tom smislu poznavanje pozicija bilance je temeljni preduvjet za kvalitetnu analizu.

Elementi bilance su (Žager, 2008, p.53): imovina, obveze i glavnica. Prema njemu aktiva prikazuje imovinu kojom poduzeće raspolaže, a predstavlja resurs od kojeg poduzeće može ostvariti određene ekonomske koristi.

Pasiva prikazuje porijeklo imovine tj. obveze. Obveza predstavlja sadašnja obveza poduzeća koja je proizašla iz prošlih događaja i za čije se podmirenje očekuje da će rezultirati odljevom ekonomskih koristi iz poduzeća. Podmirenje obično uključuje ustupanje resursa kako bi se zadovoljili zahtjevi druge strane (Šodan, 2016). Te naposljetku glavnica koja se još naziva vlasnička glavnica, kapital i rezerve ili neto imovina poduzeća, sastoji se od (Šodan, 2016): uloženog kapitala (dionice po nominalnoj vrijednosti) i kapitalne dobiti (premije na emitiranje

dionice) te od zarađenog kapitala (rezerve iz dobiti, revalorizacijske rezerve, zadržana dobit, dobit tekuće godine). Elementi bilance priznaju se u bilanci samo kada je vjerojatno da će buduće ekonomske koristi teći u poduzeće i kada taj element ima trošak ili vrijednost koja se može pouzdano izmjeriti (Šodan, 2016).

Poduzeće je dužno u svom izvještaju o financijskom položaju odvojeno prezentirati dugotrajnu i kratkotrajnu imovinu i dugoročne i kratkoročne obveze. Imovina koja se očekuje realizirati ili namjerava prodati ili potrošiti u svom redovitom poslovnom ciklusu, koja se drži radi trgovanja i koja se očekuje realizirati unutar dvanaest mjeseci nakon izvještajnog razdoblja se smatra kratkotrajnom imovinom. Svu drugu imovinu poduzeće je dužno klasificirati kao dugotrajnu imovinu (Pervan, 2015).

S druge strane, obveze za koje se očekuje da će se podmiriti u redovitom tijeku svog poslovnog ciklusa, koje se drže radi trgovanja i za koje podmirenje dospijeva unutar dvanaest mjeseci nakon kraja razdoblja se razvrstavaju u kratkoročne obveze. Sve druge obveze poduzeće je dužno klasificirati kao dugoročne obveze.

2.2.2. Račun dobiti i gubitka

Račun dobiti i gubitka zbirni je računovodstveni izvještaj prihoda i rashoda poduzeća u izvještajnom razdoblju. To je izvještaj o uspješnosti poslovanja i korisnicima pruža informacije o profitabilnosti poduzeća odnosno o učinkovitosti uporabe resursa poduzeća. Prihodi nastaju kao posljedica povećanja imovine ili smanjenja obveza i to onog dijela koji će se kasnije imati utjecaja na promjene u visini (povećanju) kapitala. Do povećanja imovine ili smanjenja obveza dolazi iz raznih razloga, a najčešći prihodi vezani su uz realizaciju poslovnih učinaka tj. proizvoda i usluga (Žager, 2008, p. 70). Dok rashodi predstavljaju smanjenje ekonomske koristi kroz obračunsko razdoblje u obliku odljeva ili iscrpljenja sredstava ili stvaranja obveza što za posljedicu ima smanjenje kapitala, a u svrhu povećanja prihoda odnosno dobiti (Belak, 2006, p. 61).

Razlika između prihoda i rashoda predstavlja financijski rezultat poslovanja temeljem kojeg se utvrđuje obveza poreza na dobit. Nakon umanjenja dobiti/ gubitka prije oporezivanja za porez na dobit dobije se dobit/gubitak tekuće godine. Ovisno o tome da li su prihodi ili rashodi koje ostvaruje poduzeće veći, ostvaruje se dobit ili gubitak za poduzeće. Također je

bitno naglasiti da se pojmovi prihoda i rashoda razlikuju od novčanih primitaka i izdataka. Naime prihodi i rashodi se evidentiraju u trenutku kada su nastali, a ne kada je novac stvarno primljen ili isplaćen.

Pri priznavanju prihoda i rashoda uz načelo nastanka događaja relevantna su i načelo sučeljavanja prihoda i rashoda te načelo opreznosti. Bartulović (2013), navodi da prema načelu sučeljavanja prihoda i rashoda ove dvije kategorije je potrebno sučeliti, tj. rashode je potrebno povezati sa prihodima zbog kojih su nastali. Prema načelu opreznosti prihodi se priznaju samo onda kada su stvarno sigurni, dok se rashodi priznaju i onda kada su mogući.

2.2.3. Izvještaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti

Obveznici primjene izvještaja o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti su obveznici primjene Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja.

Ukupna sveobuhvatna dobit odnosi se na promjene kapitala tijekom razdoblja koja su proizašla iz transakcija i drugih događaja, osim promjena koje su proizašle iz transakcija s vlasnicima. Cilj je ukazati na dio dobiti koja je posljedica specifičnih procjena pozicija financijskih izvještaja, a ne rezultat svakodnevnih uobičajenih transakcija (Pervan, 2015).

Kod izrade izvještaja o sveobuhvatnoj dobiti postoje dvije opcije prezentacije jer je subjekt dužan sve stavke prihoda i rashoda priznate u razdoblju prikazati (Pervan, 2015):

1. u izvještaj o sveobuhvatnoj dobiti kao jednom izvještaju ili
2. u dvama izvještajima: izvještaju koji predočava sastavne dijelove dobiti ili gubitka (zaseban račun dobiti i gubitka) i drugom izvještaju, koji započinje s dobiti ili gubitkom i predočava sastavne dijelove ostale sveobuhvatne dobiti (izvještaj o sveobuhvatnoj dobiti).

Regulirano izvještavanje u Hrvatskoj za potrebe Fine i javne objave odlučilo se za drugu opciju, te se sastavljaju dva izvještaja (račun dobiti i gubitka i izvještaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti).

Ostala sveobuhvatna dobit (Pervan, 2015), obuhvaća stavke prihoda i rashoda uključujući usklade prilikom reklasifikacije, koje se ne priznaju kao dobit ili gubitak kako to nalažu ili dopuštaju drugi MSFI-jevi.

Stavke ostale sveobuhvatne dobiti (OSD) uključuju (Pervan, 2015):

1. promjene revalorizacijskih rezervi,
2. aktuarske dobitke/ gubitke po planovima definiranih primanja,
3. dobitke ili gubitke proizašle iz preračunavanja financijskih izvještaja inozemnog poslovanja,
4. dobitke ili gubitke proizašle iz ponovnog mjerenja financijske imovine raspoložive za prodaju,
5. dobitke ili gubitke koji se odnose na učinkoviti dio zaštite novčanog toka.

2.2.4. Izvještaj o promjenama kapitala

Izvještaj o promjenama kapitala prikazuje promjene na računima vlasničkog kapitala u tijeku određenog razdoblja. Treba pokazati promjene koje su se na kapitalu dogodile između dva obračunska razdoblja.

Prema MRS-u 1 u okviru ovog izvještaja subjekt treba prikazati (Bartulović, 2013):

- ukupnu sveobuhvatnu dobit razdoblja,
- učinke retroaktivne primjene promjene računovodstvenih politika i prepravljanja svota prema MRS-u 8,
- iznose transakcija s vlasnicima u njihovom svojstvu kao vlasnika, prikazujući odvojeno uplate uloga vlasnika i raspodjele vlasnicima,
- uskladu između knjigovodstvenog iznosa svake komponente kapitala na početku i na kraju razdoblja.

2.2.5. Izvještaj o novčanim tokovima

Informacije o novčanim tokovima pružaju korisnicima financijskih izvještaja osnovicu za ocjenjivanje sposobnosti subjekta da stvara novac i novčane ekvivalente, kao i potrebe poslovnog subjekta za korištenjem novčanih tokova. Izvještaj o novčanom toku se za razliku od bilance i računa dobiti i gubitka koji se temelje na načelu nastanka poslovnog događaja, temelji na načelu blagajne, tj. stvarnim priljevima i odljevima novca i novčanih ekvivalenata.

U izvještajima o novčanim tokovima novčani primici i izdaci razvrstavaju se prema tri skupine aktivnosti poduzeća: poslovne, investicijske i financijske aktivnosti.

Pod *poslovnim aktivnostima*, se podrazumijevaju glavne aktivnosti iz **redovnog poslovanja poduzeća** koje stvaraju prihod i utječu na visinu dobitka i gubitka. Iznos novčanih tijekova iz poslovnih aktivnosti ključni je pokazatelj obujma raspoloživih novčanih sredstava koja su neophodna za očuvanje poslovne sposobnosti poduzeća, otplatu zajmova, isplatu dividendi vlasnicima i financiranje novih ulaganja bez eksternog financiranja (Pervan, 2015).

Investicijske, odnosno ulagateljske aktivnosti obuhvaćaju primitke i izdatke koji su povezani uz transakcije s dugotrajnom imovinom, vrijednosnim papirima, udjelima, danim zajmovima. MRS 7 ističe da su novčani tijekovi iz ulagateljskih aktivnosti važni jer predstavljaju izdatke nastale zbog kupnje resursa namijenjenih **stvaranju budućih dobitaka i novčanih tijekova** (Pervan, 2015).

Novčani tijekovi iz *financijskih aktivnosti* najčešće prezentiraju financiranje poduzeća, odnosno prikazuju novčane transakcije poduzeća s vlasnicima ili kreditorima. Obuhvaćaju promjene vezane uz iznos, odnosno strukturu obveza i kapitala. Kao najčešće transakcije na osnovi financijskih aktivnosti javljaju se (Žager, 2008): novčani primici od emisije dionica, novčani primici od primljenih kredita, novčani izdaci za otkup vlastitih dionica, novčani izdaci za dividende i kamate itd.

Izvještaj o novčanom toku može biti sastavljen na osnovi direktne ili indirektne metode.

Prema direktnoj metodi iskazuju se ukupni primici i izdaci novca razvrstani po poslovnim, investicijskim i financijskim aktivnostima. Bartulović (2013) navodi da se direktna metoda često koristi kod prognožiranja likvidnosti i solventnosti u redovitom poslovanju ili pri planiranju investicijskih ulaganja i daje detaljniji uvid u pojedine poslovne aktivnosti, pa je poduzeća više koriste.

Kod indirektne metode poslovne aktivnosti se ne iskazuju kao bruto priljevi i odljevi novca, već se neto dobitak ili gubitak tj. ostvareni financijski rezultat usklađuje za učinke transakcija nenovčane prirode. Prema Aljinović Barać (2015), izvještaj sastavljen indirektnom metodom je informacijski efikasniji s aspekta menadžera jer daje bolje informacije u analizi rezultata novčanih tokova te uzrokuje manje troškova nego li korištenje izravne metode.

2.2.6. Bilješke uz financijske izvještaje

Bilješke uz financijske izvještaje predstavljaju detaljniju razradu i dopunu kojima se iscrpnije objašnjavaju sadržaji i pozicije u pojedinim financijskim izvještajima. Bilješke trebaju sadržavati sve one informacije koje se direktno ne vide iz temeljnih izvještaja, a nužne su za njihovo razumijevanje i ocjenu poslovanja. Sastavljanje i prezentiranje dodatnih informacija u formi bilješki pridonosi kvaliteti i upotrebljivosti računovodstvenih informacija.

U bilješkama se prema MRS-u 1 (Pervan, 2015):

- prezentiraju informacije o osnovi za sastavljanje financijskih izvještaj i određenim računovodstvenim politikama,
- objavljuju informacije koje nalažu MSFI-jevi a koje nisu prikazane drugdje u financijskim izvještajima i
- pružaju dodatne informacije koje nisu prezentirane drugdje u financijskim izvještajima, ali su važne za razumijevanje bilo kojeg sastavnog dijela financijskih izvještaja.

2.3. Korisnici računovodstvenih informacija

Računovodstvene informacije sadržane su u temeljnim financijskim izvještajima i kao takve moraju osigurati korisnicima različite informacije koje su im potrebne za različite namjene. Prezentirane su u financijskim izvještajima i čine osnovu na temelju koje ulagači donose odluke o kupnji, prodaji ili držanju dionica neke korporacije.

Korisnici financijskih izvještaja najčešće se dijele na dvije skupine (Perkušić, 2014): 1) interni (unutarnji) korisnici i 2) eksterni (vanjski) korisnici.

2.3.1 Interni korisnici

Interni korisnici financijskih izvještaja su menadžment (uprava) i zaposlenici poduzeća.

Najznačajniji interni korisnik je *menadžment* poduzeća koji odgovara za sve što je zapisano u financijskim izvještajima. Zainteresiran je za informacije koje su mu potrebne za planiranje,

donošenje ekonomskih odluka, osiguranje praćenja i kontrole izvršenja postavljenih ciljeva te poduzimanje korektivnih radnji ako se poslovanje ne odvija u skladu sa ciljevima.

Menadžment poduzeća zainteresiran je za sve kategorije informacija iz financijskih izvještaja s obzirom da mora osigurati rast i razvoj poduzeća, adekvatnu dividendu vlasnicima, plaće zaposlenicima, porezna davanja državi i sl. Odluke koje menadžment donosi se klasificiraju prema važnosti na strateške, taktičke i operativne i povezuju s razinama upravljanja. Sukladno tome najvišoj razini menadžmenta potrebne su informacije za podršku u donošenju strateških odluka, srednjem menadžmentu za donošenje taktičkih, a najnižem za donošenje operativnih odluka.

Zaposlenici su zainteresirani za informacije o stabilnosti i profitabilnosti svojih poslodavaca. Oni su također zainteresirani za informacije koje im omogućavaju procijeniti sposobnost poduzeća da osigura plaće, mirovinsko pravo i mogućnost zapošljavanja. Nadalje, neki zaposlenici koriste informacije u svrhu kupnje dionica poduzeća u kojem rade i na taj način postaju vlasnici dijela poduzeća. U tom kontekstu, ovdje su u jednoj osobi, uvjetno rečeno prisutna dva korisnika.

2.3.2 Eksterni korisnici

Eksterni korisnici nalaze se izvan poduzeća, u njegovoj okolini, stoga imaju drugačije informacijske zahtjeve. U eksterne korisnike spadaju: vlasnici(dioničari), investitori, zajmodavci, dobavljači i ostali vjerovnici, kupci, vlada i njezine agencije, javnost i sl (Perkušić, 2014).

Vlasnici i investitori zainteresirani su za objektivne i realne informacije koje pružaju uvid u poslovanje poduzeća i sigurnost ulaganja. Oni su zainteresirani za sadašnje stanje svog kapitala kao i informacije na osnovu kojih mogu predviđati poslovanje poduzeća u budućnosti. To znači da ih zanima rentabilnost ulaganja koja je povezana s rizikom ulaganja, bonitet poduzeća, visina dobiti, dobit po dionici, visina dividendi i si. Osim toga, zanimaju ih i neke druge ne kvantitativne informacije, npr. sposobnost menadžmenta.

Zajmodavci su zainteresirani za informacije koje im omogućavaju odlučivanje o plasiranju viška sredstva drugima glede sigurnosti i pravodobnosti povrata zajma i pripadajućih kamata.

Dobavljači i ostali vjerovnici zainteresirani su za informaciju koja im omogućuje da odrede hoće li iznosi koji im se duguju biti pravodobno plaćeni. Vjerovnici su zainteresirani za poslovanje poduzeća na kraće razdoblje nego zajmodavci, osim ako su ovisni o nastavku poslovanja poduzeća kao svojeg glavnog kupca.

Kupci zanimaju fer i istinite informacije o nastavku poslovanja poduzeća, tj. o kontinuitetu njegove ponude, što je naročito izraženo u slučaju dugogodišnje poslovne suradnje.

Vlada i njezine agencije ponajprije su zainteresirani za informacije koje im omogućavaju odlučivanje o racionalnoj alokaciji resursa, uspješnosti njihova korištenja, obračunu i uplati proračunskih prihoda (poreza, carina, doprinosa i dr.) te profitabilnosti poslovanja subjekata čiji su vlasnici. Pored toga, vlada je zainteresirana za financijske izvještaje koji se uključuju u državni informacijski sustav. Na temelju tih dobivenih informacija vlada bi trebala kreirati ekonomsku politiku, pratiti njezina ostvarenja i poduzimati potrebne korektivne mjere.

Na *javnost* poduzeća utječu na različite načine. Financijski izvještaji mogu pomoći javnosti, pružajući im informacije o trendovima i prosperitetu poduzeća te o rasponu njegovih aktivnosti. Kroz te informacije javnost dobiva uvid u moguća zapošljavanja i socijalnu sigurnost.

3. KVALITETA FINANCIJSKOG IZVJEŠTAVANJA

3.1. Važnost i obilježja financijskog izvještavanja

3.1.1. Važnost financijskog izvještavanja

Računovodstvene informacije imaju veliku ulogu kod donošenja poslovnih odluka, te pružanja podrške pri izradi poslovnih planova poduzeća, a prezentiraju se u obliku financijskih izvještaja. To znači da su financijski izvještaji kao nositelji računovodstvenih informacija, finalni proizvod računovodstvenog procesa, nužni za racionalni proces upravljanja poduzećem.

Leković i Arsenović (2013) ukazuju da je kvalitetan sustav financijskog izvještavanja od izuzetne važnosti jer omogućuje adekvatne informacije na osnovu kojih investitori donose odluke o alokaciji kapitala, pa je stoga jedna od glavnih važnosti financijskih izvještaja, činjenica da su upravo oni glavni izvor informacija za potrebe vanjskih korisnika. U današnje vrijeme kada je opstanak na tržištu ograničen količinom i kvalitetom dostupnih informacija od velikog je značaja da se subjekt može pouzdati u kvalitetu informacija iz financijskih izvještaja.

Osim toga, ističu da kvalitetno financijsko izvještavanje smanjuje informacijski rizik što utječe na sigurnost sudionika na tržištu kapitala, stabilnost financijskog sustava i smanjenje rizika od financijske krize. Takav sustav jača povjerenje sudionika tržišta kapitala, ohrabrujući ih time da svojim ulaganjem doprinose razvoju tog tržišta, financijskog sustava i cijelog nacionalnog gospodarstva.

Važnost informacija dobivenih iz financijskih izvještaja za donošenje poslovnih odluka mnogo je veća od informacija koje nisu direktno vezane uz financijske izvještaje. To znači da bi elementi iskazani u financijskim izvještajima morali iskazivati ekonomski, točnije stvarni tijek poslovnih događaja nekog poslovnog subjekta (ekonomsku stvarnost), što u konačnici mora rezultirati njihovim *istinitim i objektivnim* prikazivanjem. Bez utvrđene objektivnosti i realnosti financijskih izvještaja ne može se, u pravom smislu te riječi, govoriti o ostvarenju ciljeva financijskog izvještavanja.

Iz ovoga slijedi da financijski izvještaji imaju za osnovni cilj, pružanje računovodstvenih informacija investitorima za donošenje odluka, te pružanje informacija koje se odnose na buduće novčane primitke od dividendi, kamate te prihode od prodaje. Osim toga financijski izvještaji imaju za cilj pružanje informacija o financijskom položaju subjekta, o stanju imovine i obveza i uspješnosti poslovanja. Nijedan cilj se ne može ostvariti razmatranjem samo jednog financijskog izvještaja, već ih je potrebno razmatrati kao dijelove jedinstvene cjeline.

3.1.2. Obilježja kvalitete informacija iz financijskih izvještaja

Jedna od glavnih svrha financijskih izvještaja u poslovnom svijetu je osiguranje kvalitetnih i istinitih informacija na temelju kojih će se donijeti poslovne odluke. Stoga je kod sastavljanja financijskih izvještaja osim temeljnih pretpostavki i načela, poduzetnik treba uzeti u obzir i kvalitativna obilježja financijskih izvještaja koja zahtijevaju da su informacije u financijskim izvještajima kvalitetne, transparentne i usporedne. Četiri su glavna kvalitativna obilježja: razumljivost, važnost, pouzdanost i usporedivost. (MSFI- Okvir za sastavljanje i prezentiranje financijskih izvještaja, t. 25-42).

Šodan (2016) navodi da je osnovna kvaliteta informacija pruženih u financijskim izvještajima *razumljivost* za korisnike. U tu se svrhu pretpostavlja da korisnici posjeduju dovoljno znanja o poslovnim, ekonomskim i računovodstvenim pojmovima, te da imaju volje proučavati informacije s razboritom pažnjom. Informacije o složenim stvarima trebaju također biti uključene u financijske izvještaje zbog njihove važnosti korisnicima pri donošenju ekonomskih odluka i ne smiju se zbog težine shvaćanja izostaviti ili zanemariti.

Nadalje, ističe da bi bila korisna, informacija mora biti *važna* za potrebe korisnika pri donošenju odluka. Informacije posjeduju kvalitetu važnosti kad utječu na ekonomske odluke korisnika, pomažući im da procjene prošle, sadašnje i buduće događaje ili pak potvrđujući i ispravljajući njihove prošle ocjene. Na važnost informacija utječu njena vrsta i značaj. Informacija je značajna ako njezino izostavljanje ili krivo prikazivanje može utjecati na ekonomsku odluku korisnika donijete na temelju financijskih izvještaja. Značajnost više osigurava granicu ili prijelomnu točku, nego što je primarno kvalitativno obilježje koje mora imati informacija da bi bila korisna.

Informacija ima kvalitetu *pouzdanosti* kad u njoj nema značajne pogreške i pristranosti i u koju se korisnici mogu pouzdati da vjerno prikazuje ono što predstavlja. Da bi bila pouzdana informacija mora vjerno predložiti transakcije i druge događaje za koje se smatra da ih predložuje. Nužno ih je obračunati i prezentirati u skladu sa suštinom i ekonomskom stvarnošću, a ne samo u zakonskom obliku. Također da bile pouzdane informacije sadržane u financijskim izvještajima moraju biti *neutralne*, odnosno bez pristranosti i *potpune* u okviru granica značajnosti i troška.

Naposljetku, korisnici moraju biti u stanju *usporediti* financijske izvještaje subjekta kroz vrijeme kako bi identificirali trendove njegova financijskog položaja i uspješnosti. Budući da korisnici žele uspoređivati financijski položaj, uspješnost i promjenu financijskog položaja tijekom vremena, važno je da financijski izvještaji pokazuju i informacije za prethodna razdoblja.

Osim navedenih kvalitativnih obilježja kod sastavljanja financijskih izvještaja, treba voditi računa o *načelu opreznosti*, koje podrazumijeva uključivanje stupnja razboritosti u prosuđivanju u uvjetima neizvjesnosti na način da imovina i prihodi nisu precijenjeni, a obveze i rashodi nisu podcijenjeni (Šodan, 2016).

3.2. Pojam, ciljevi i razlozi manipuliranja financijskim izvještajima

3.2.1. Pojam i ciljevi manipuliranja financijskim izvještajima

Globalizacijom financijskih tržišta, razvojem suvremenih informatičkih tehnologija u funkciji financijskih tržišta i poslovanja dolazi do sve češćih manipulacija i prijevara. Negovanović (2011), navodi da je proces korporativnih pronevjera kontinuiran i rastući fenomen, pa iz godine u godinu postaje sve veći, po frekventnosti sve češći, a po legalnosti sve agresivniji prelazeći polako iz sive zone tolerantne računovodstvene prakse u crnu zonu- protuzakonito krivotvorenje računovodstvenih iskaza. U smislu poslovnih aktivnosti, Gulin (2002), termin manipulacije tumači kao nastojanje da se raspoloživim, bilo dopuštenim ili nedopuštenim sredstvima dođe do brze i lake zarade.

U praksi se danas manipulativno računovodstvo poistovjećuje sa kreativnim računovodstvom. Razlog tome je što je kreativno računovodstvo u početku bilo zamišljeno kao alat kojim će se

postići realan i fer prikaz u financijskim izvještajima, zbog čega je u računovodstvene standarde uvedena fleksibilnost i primjena instituta "fer vrijednosti", no ubrzo nakon toga pokazalo se da je kreativno računovodstvo od uporabe dovedeno do zlouporabe (Belak, 2008, p. 23). Brojna su tumačenja i definicije kreativnog računovodstva, a prema Aljinović Barać (2015), ono podrazumijeva uporabu i zlouporabu načela i pravila s ciljem postizanja financijskog rezultata koji ne pruža istinitu i pouzdanu sliku poduzeća. Njegova pozitivna strana je korištenje fleksibilnosti unutar računovodstvenih regulatornih okvira s ciljem istinitog i fer prikaza u izvještajima subjekta. No, praktična primjena kreativnog računovodstva u rukama neodgovorne uprave može poprimiti negativne učinke u smislu sastavljanja izvještaja koji pružaju lažnu i iskrivljenu sliku poduzeća. Iz ovoga se mogu navesti glavne osobine kreativnog računovodstva (Belak, 2008, p. 13):

- "prilagođavanje" financijskih izvještaja da bi se dobila slika po želji subjekta koji izvještava,
- koriste se legalne mogućnosti izbora fleksibilnih računovodstvenih metoda, postupaka i procjena,
- koriste se rubne i "nategnute" mogućnosti iskazivanja događaja, kao i nejasna područja računovodstvenih standarda koja otežavaju kontrolu i reviziju,
- ističe se značenje informacija koje pogoduju izvještajnom subjektu, a umanjuje i skriva značenje informacija koje mu ne pogoduju,
- primjenjuju se i mnoge zlouporabe koje znatno prekoračuju zakonske okvire i prelaze u kriminal koji se teško otkriva.

U nastavku na *slici 1* prikazano je definiranje područja kreativnog računovodstva. Veća fleksibilnost znači i veću mogućnost zlouporabe. Slika prikazuje da je kreativno računovodstvo moguće unutar regulatornih okvira u onim područjima koja nisu dovoljno pojašnjena ili dopuštaju velika odstupanja. Kad prijeđe granicu izvan regulatornih okvira tada spada u kaznena djela.

Slika 1: Definiranje područja kreativnog računovodstva prema fleksibilnosti primjene računovodstvenih propisa

Izvor: Belak, V.(2008): Kreativno računovodstvo i njegov utjecaj na financijske izvještaje, RRIF, broj 8, str.14

Manipulacije su najčešće brže od regulatornih tijela, te se njihovo popravljivanje ili ublažavanje javlja tek nakon izbijanja slučajeva što uglavnom donosi velike gubitke. Forenzično računovodstvo je usmjereno na otkrivanje tih manipulacija ili prijevara koje su sve učestalije u modernim ekonomijama. Vjerovnici i investitori, primjenom forenzičnog računovodstva mogu povećati stupanj svoje zaštite od zlouporabe kreativnog računovodstva i stoga se ono danas smatra alatom za otkrivanje pronevjera. Belak (2008) navodi, da je njegova glavna zadaća ispitivanje i sprječavanje kriminalnih i drugih nedopuštenih radnji vezanih za financijske izvještaje, porezna davanja i ostale računovodstvene nezakonite manipulacije. Forenzično računovodstvo slično je reviziji, ali nije ograničeno bilo kojom vrstom standarda ili oblika.

U današnje vrijeme poznato je tzv. komercijalno forenzično računovodstvo, kojem je primarna uloga procijeniti stvarno stanje i rezultate izvještajnog subjekta s aspekta interesa vjerovnika ili investitora koji su nositelji i korisnici rezultata forenzičnog računovodstva (Belak, 2008, p. 22).

Sve zlouporabe u računovodstvu i manipulacije s financijskim izvještajima, imaju za cilj i mogu se kretati u dva smjera (Negovanović, 2011, p. 83):

- 1) prema iskazivanju većeg financijskog rezultata i boljeg imovinskog financijskog položaja,
- 2) prema iskazivanju manjeg financijskog rezultata i lošijeg imovinsko- financijskog položaja.

Poduzeća koja kotiraju na burzi i koji su obveznici eksterne revizije dužni su prema računovodstvenim standardima usvojiti računovodstvene politike, načela i pravila koje će koristiti prilikom izrade i objavljivanja financijskih izvještaja. Gulin (2002) ističe, da s obzirom da poduzeća organizirana kao dionička društva, predstavljaju udruženje interesnih skupina (dioničara, menadžera, zaposlenika), tako im i izbor alternativnih računovodstvenih politika može biti sredstvo za postizanje nekih od kratkoročnih ciljeva. Osim toga, navodi da su ciljevi svake od interesnih skupina nerijetko konfliktni, jer računovodstvene metode kojima se kratkoročno precjenjuje ili podcjenjuje imovina ili obveze mogu kratkoročno ispuniti ciljeve samo jedne od konfliktnih skupina. Cilj manipuliranja je svjesno i namjerno obmanjivanje korisnika bilance u pogledu ekonomskih performansi poduzeća, a krivotvoreni financijski izvještaji sadržavaju namjerno generirane materijalno značajne pogrešne iskaze u svim vrstama financijskih izvještaja (Negovanović, 2010, p. 38).

Primarno o ciljevima manipulacije, ovisi i koju će metodu poduzeće koristiti za manipuliranje financijskim izvještajima. Gulin (2008) navodi da su ciljevi manipuliranja: 1) kratkoročno povećanje profita, 2) smanjenje variranja profita i 3) 'jačanje bilance'.

3.2.2. Razlozi manipuliranja financijskim izvještajima

Priprema financijskih izvještaja i objavljivanje računovodstvenih informacija, uobičajena je aktivnost menadžmenta. Između manipulacija menadžmenta putem primjene odabranih alternativnih računovodstvenih politika (legalne računovodstvene manipulacije) i manipulacije kojima se varaju investitori (ilegalne računovodstvene manipulacije), vrlo je tanka linija. U posljednje vrijeme javljaju se pokušaji sistematiziranja razloga za manipulacije financijskim izvještajima. Brojni su razlozi među kojima su najčešći sljedeći (Gulin, 2008, p. 8):

- *Smanjenje fiskalnih i regulatornih opterećenja* – kompanije imaju za cilj smanjenje izvještajnog rezultata zbog manjih poreza, te koriste one računovodstvene politike kojima će kratkoročno postići taj cilj.

- *Težnja za što jeftinijim povećanjem kapitala* – nastoji se prezentirati što bolja financijska situacija tako da se iskaže što niža zaduženost zbog: zaduživanja kod banaka uz povoljnije uvjete podizanja kredita (niže kamatne stope, duži rok otplate i sl.) i emisije obveznica, te uspješnije emisije dionica
- *Izbjegavanje kršenja ugovora s vjerovnicima* – zbog zaštite svojih interesa vjerovnici nameću dužnicima financijske restrikcije (npr. banke nameću maksimalnu vrijednost pokazatelja zaduženosti, minimalnu vrijednost pokazatelja pokrića kamata, minimalne vrijednosti stopa rentabilnosti, i ostalo). Ako dužnik promaši u održavanju ugovorenih limita može doći do ponovnih pregovora o uvjetima kreditnih ugovora i to vjerojatno na štetu dužnika. Temeljem toga kod dužnika se javlja potreba za manipulacijama npr. u bilanci ili drugim izvještajima da bi održao ugovorene limite
- *Povećanje bogatstva menadžmenta* – plaće, naknade i diskrecione investicije menadžmenta (donošenje nekih investicijskih odluka bez sazivanja dioničke skupštine) direktno su povezane s tekućim i zadržanim dobicima kompanije. Radi toga, menadžment uvijek ima pritajenu potrebu objavljivati veću dobit. To je posebno važno ako menadžment može participirati u neto dobit prema bonus planu kada je ona iznad utvrđene minimalne razine. Također, menadžment može biti stimuliran da u jednoj godini iskaže što manju dobit kako bi sljedeću godine ostvario minimalnu neto dobit koja mu prema bonus planu omogućava participaciju. Ako je imenovana nova Uprava u interesu im je da kratkoročno iskažu što manju dobit kako bi u budućnosti jednostavnije, bez većeg napora, iskazali veći rezultat i time stekli visoku reputaciju.

Negovanović (2011), navodi da je razlog zašto uprava poseže za manipuliranjem financijskim izvještajima u činjenici da je relativno mala vjerojatnost da će one biti otkrivene i počinitelji razotkriveni. Mnoštvo čimbenika ide u prilog toj tezi, kao npr. veliki broj poslovnih subjekata nije obveznik nezavisne revizije financijskih izvještaja. Jednako tako kod obveznika nezavisne revizije verificiraju se samo godišnji financijski izvještaji, a tromjesečni izvještaji na kojima investitori donose svoje odluke nisu predmet revizorskog mišljenja.

Još jedan od razloga je fleksibilnost suvremenog računovodstva, jer uprava ima mogućnost da izabere između više računovodstvenih metoda, slobodu izbora i formuliranja računovodstvenih politika, koje vješto koriste. Česti su i izgovori i opravdanja na koje se

poslovodstvo poziva, u smislu da je to trenutno jedino prihvatljivo rješenje i da je to samo privremena mjera koja se neće poduzimati kada poduzeće prebrodi poslovne probleme.

Predviđanje ponašanja menadžera i motivi za manipuliranje objavljenim zaradama, temelje se na tri hipoteze (Pervan, 2008, p. 485):

- **Hipoteza nagradnih planova** polazi od pretpostavke da je cilj menadžera maksimalizacija osobne koristi i primitak što većeg bonusa uz fiksni dio plaće. Ako je bonus barem jednim dijelom vezan za računovodstvenu dobit, tada postoji poticaj za izbor onih računovodstvenih politika koje će maksimalizirati objavljenju dobit u tekućem razdoblju. Izborom različitih računovodstvenih politika ili različitim procjenama menadžeri uglavnom utječu na nenovčanu, obračunsku komponentu objavljenih zarada.
- **Hipoteza zaduženosti** uzima u razmatranje ugovore kreditora i korporacije. Ova hipoteza predviđa da će veća razina zaduženosti u poduzećima utjecati na izbor računovodstvenih politika koje povećavaju tekuće objavljene zarade. Što su vrijednosti specifičnih pokazatelja zaduženosti bliže kritičnim vrijednostima propisanim u ugovoru, postoji veća vjerojatnost narušavanja odredbi ugovora i nastanka pripadajućih troškova. U takvim slučajevima menadžeri su motivirani izabrati računovodstvene politike kojima će povećati objavljivanje zarade i smanjiti iznos pokazatelja zaduženosti.
- Prema **hipotezi političkih troškova** očekuje se da će veća poduzeća vjerojatnije izabrati računovodstvene politike koje smanjuju tekuće objavljene zarade u odnosu na mala poduzeća. Stoga ova hipoteza u razmatranje uvodi ulogu vlade kao zakonodavca, koji može pod pritiskom javnog interesa nametnuti korporaciji dodatne troškove u obliku dodatnih poreza. Posebice u situacijama kad korporacije ostvaruju iznadprosječne profite u usporedbi s prijašnjim razdobljima ili ostalim gospodarskim granama. Prema tome veličina poduzeća predstavlja aproksimaciju političke pozornosti.

U ovom radu se analizira utjecaj karakteristika uprave na kvalitetu odnosno na razinu manipuliranja objavljenom dobiti. Međutim, na kvalitetu dobiti prema gore navedenim hipotezama utječu i drugi faktori, pa će se stoga kao kontrolne veličine koristiti pokazatelj zaduženosti, rentabilnost glavnice i veličina poduzeća.

3.3. Tehnike manipuliranja financijskim izvještajima

Poznavanje tehnika i metoda manipulacije bilancom i ostalim financijskim izvještajima potrebno je korisnicima financijskih izvještaja (banke, investitori, poslovni partneri) kao i kontrolnih organizacija (porezni inspektori, interni i eksterni revizori), da bi ove postupke mogli otkriti i spriječiti u financijskim izvještajima.

Postoje različite tehnike manipuliranja, a kao četiri najčešće se navode:

- *Manipulacije procjenama* (Aljinović Barać, 2015)- postoje stavke u računovodstvu koje neizbježno uključuju određeni stupanj procjene prosudbe i procjene. Ponekad se za takve poslove angažiraju kompetentni eksterni stručnjaci. Za ovu kategoriju, manipuliranje je moguće kroz odabir alternativnog procjenitelja ili davanjem manipuliranih podataka koji služe kao osnova za procjenu. Najčešći načini jačanja bilance su precjenjivanje imovine sa ciljem kratkoročnog povećanja profita ili pak podcjenjivanje obveza.
- *Klasifikacijske manipulacije* (Aljinović Barać, 2015)- predstavljaju najjednostavniji oblik manipuliranja. One podrazumijevaju klasificiranje određenih stavki izvještaja različito od klasifikacija striktno propisanih standardom i stoga, predstavljaju odabir povoljnijih varijanti koje nisu standardima precizno regulirane (tzv. sive zone u standardima). Primjerice, kod sastavljanja izvještaja o novčanim tokovima, klasifikacijske manipulacije se odnose na one kategorije kod kojih standardom nije jednoznačno propisano njihovo tretiranje, već se mogu klasificirati kao poslovne, investicijske ili financijske aktivnosti. Stoga dolazi do prelijevanja novčanih tokova iz jedne aktivnosti u drugu, na način da se novčani priljevi prebacuju u poslovne aktivnosti (najčešće iz financijskih), dok se novčani odljevi iz poslovnih, najčešće prebacuju investicijskim aktivnostima.
- *Alternativne računovodstvene politike*- računovodstvena načela i politike ponekad dopuštaju tvrtkama slobodu izbora između različitih računovodstvenih metoda. Postojanje alternativa omogućuje oportunističko ponašanje menadžera i korištenje alternativa u svrhu iskrivljavanja ekonomske stvarnosti u skladu s ciljevima menadžera. Najčešći primjeri su kako se pomoću izbora i primjene instrumenata računovodstvenih politika uobličavaju financijski izvještaji, kako bi na dugi rok

platilo manje poreza. Između manipulacija menadžmenta putem primjene odabranih alternativnih računovodstvenih politika (legalnih računovodstvenih manipulacija) i manipulacija kojima se varaju investitori (ilegalnih računovodstvenih manipulacija) vrlo je tanka linija razgraničenja. Nedorečenost, dvojnost, nejasnoće i neiskustvo u tumačenju i primjeni računovodstvenih metoda i politika rezultira i većim prostorom za manipuliranje.

- *Realne transakcije*- se najčešće događaju na kraju izvještajnog razdoblja, kada primjerice subjekt prodaje što više zaliha, kako bi povećao trenutačno prihode i poboljšao sliku poduzeća za to izvještajno razdoblje.

Među svim tehnikama krivotvorenja financijskih izvještaja u praksi prijevarnog i obmanjujućeg računovodstva po rezultatima većine empirijskih istraživanja, prvo mjesto zauzimaju *računovodstvene manipulacije s prihodima* (Negovanović, 2010). Ove se manipulacije mogu kretati u dva smjera: prvi je precjenjivanje, odnosno iskazivanje većih prihoda, a drugi je podcjenjivanje, odnosno iskazivanje manjih prihoda. Precjenjivanje prihoda obavlja se prijevremenim priznavanjem prihoda ili priznavanjem fiktivnih prihoda. Podcjenjivanje tj. prikazivanje nižih prihoda najčešće nastaje prodajom proizvoda i obavljanjem usluga "na crno" bez evidentiranja u poslovnim knjigama. Prijevremeno priznavanje prihoda i priznavanje fiktivnih prihoda međusobno se razlikuje po stupnju "agresivnosti". Kod prijevremenog se priznavanja u računu dobiti i gubitka priznaju stvarno nastali prihodi, ali prije vremena kada bi trebali biti priznati. Kod priznavanja fiktivnih prihoda u računu dobiti i gubitka se priznaju lažni, nepostojeći prihodi (prihod za fiktivne proizvode, usluge i kupce), odnosno prihod koji se odnosi na usluge koje se uopće nisu dogodile.

Po istom principu se vode i *manipulacije troškovima*, te poduzeća ovisno o motivima i ciljevima koriste (Huzanić, 2015), metode povećavanja troškova ili metode smanjenja troškova.

Povećani troškovi znače povećane rashode, što ujedno znači manji dobitak za poduzeće, a uzročno-posljedično i manje plaćenim porezima na dobitak. Dodatni motivi povećanja troškova mogu biti nastojanja da troškovi terete tekuće razdoblje kako bi se rasteretilo iduće i u njemu prikazao veći dobitak ili stvorile rezerve.

S druge strane, smanjeno iskazivanje troškova koristi se kada se želi namjerno povećati dobitak ili sakriti gubitak, odnosno kada se želi iskoristiti pravo na prijenos poreznog gubitka. Cilj smanjenja troškova je povoljnije zaduživanje kod banaka ili izdavanjem obveznica uz nižu kamatnu stopu. Jedan od razloga smanjenog iskazivanja troškova je i situacija kada je poduzetniku potreban pozitivan rezultat, kako bi mogao sudjelovati na javnim natječajima.

3.4. Kvaliteta objavljene dobiti i mjere kvalitete

Prilikom procjene kvalitete objavljenih financijskih izvještaja, često se koriste pokazatelji kvalitete izvještavanja, odnosno kvalitete objavljene dobiti. Dobit poduzeća je od iznimne važnosti za poduzeće jer na temelju nje investitori ocjenjuju vrijednost poduzeća, na osnovi ostvarenih zarada se obračunavaju naknade menadžerima, iz njih se isplaćuju dividende vlasnicima i ocjenjuje uspješnost upravljanja, stoga dobit daje uvid u uspješnost poslovanja poduzeća i njegovu profitabilnost.

Objavljene zarade su kvalitetnije što su bliže stvarnim fundamentalnim zaradama, odnosno računovodstvena greška mjerenja je manja. No osnovni problem je što stvarne zarade nisu nikad vidljive pa je nemoguće sa sigurnošću zaključiti je li (ne)kvaliteta objavljenih zarada rezultat karakterističnih stvarnih zarada ili (ne)kvalitete računovodstvenog sustava izvještavanja (Šodan, 2014).

Tri glavna pristupa koja odgovaraju na pitanje važnosti zarada su (Šodan, 2014, p. 70, 71): pristup ugovaranja, pristup donošenja odluka, i pravno-politički pristup.

Prema **pristupu ugovaranja** poduzeće je splet ugovora. Ugovori su poveznica između poduzeća i vanjskih korisnika(kreditori, dobavljači, kupci); te poduzeća i unutarnjih korisnika(menadžeri, zaposlenici). Formalnim ugovorima se propisuje isplata bonusa menadžerima na bazi ostvarenja zarada, ugovori s kreditorima sadržavaju zaštitnu klauzulu vezanu za razinu zaduženosti i sl. Prema tome objavljene zarade služe kao mjera performansi kojom se nadzire rad menadžera i predstavljaju osnovu formiranja ugovora koji sačinjavaju poduzeće. Važnost i vrijednost objavljenih zarada proizlazi iz činjenice da je nemoguće sastaviti potpune ugovore koji bi obuhvaćali sve moguće situacije koje u budućnosti mogu nastupiti. Dakle u ugovorima postoje buduće nepredviđene okolnost, a strane iz ugovora se

ponašaju oportunistički. Boljim mjerenjem budućih okolnosti smanjuje se nepotpunost i neefektivnost ugovora i snižavaju troškovi mogućih izmjena starih ugovora i ponovnih pregovaranja sa strankama, što je još jedna korist objavljenih zarada.

Prema **pristupu donošenja odluka** pojedinci su nositelji odluka i stvaraju ugovore u sklopu poduzeća. Poduzeće se promatra kao društvena organizacija, a konačni proizvodi su rezultat interakcije brojnih donositelja odluka koji su povezani formalnim ili neformalnim ugovorima. Objavljene zarade su važne za donositelje odluka jer im pružaju informacije za procjenu budućih zarada u procesu ugovaranja. Osim toga one su važne i prilikom investiranja i vrednovanja poduzeća.

Pravno-politički pristup predstavlja ugovorni odnos između menadžera i vlasnika. Ovdje su objavljene zarade korisne jer sažimaju uspješnost poslovanja poduzeća te omogućuju dioničarima da nadziru menadžere koristeći ograničene mehanizme korporativnog upravljanja i time sprječavaju bogaćenje na njihov račun.

Sumirajući navedene pristupe, može se zaključiti kako objavljene zarade, koje se smatraju najvažnijom pojedinačnom informacijom iz financijskih izvještaja, imaju dvije osnovne funkcije (Šodan, 2014, p. 71): informativnu i funkciju nadzora rada menadžera. Informativna funkcija proizlazi iz zahtjeva investitora za informacijama koje će im pomoći u predviđanju budućih novčanih tokova, kao i u procjeni rizika u procesu vrednovanja ulaganja. Funkcija nadzora rada menadžmenta proizlazi iz razdvajanja vlasništva i upravljanja u poduzećima. Vlasnici potražuju informacije na temelju kojih bi mogli kontrolirati rezultate rada menadžmenta u upravljanju njihovim ulaganjima.

Dechov et al. (2009 prema Šodan, 2014), definiraju da kvalitetnije zarade vjernije prezentiraju značajke fundamentalnog procesa, privređivanja poduzeća koje su relevantne donositeljima odluka. Takve zarade bi trebale zadovoljiti tri glavna aspekta: trebaju odražavati tekuće operativne performanse poduzeća, trebaju biti dobar indikator budućih operativnih performansi, te trebaju omogućiti da se na temelju njih može procijeniti stvarna vrijednost poduzeća.

Osim toga, Šodan (2014), navodi da menadžeri prilikom manipulacija zaradama pokušavaju sakriti tekuće financijske performanse poduzeća, a rezultat je da objavljene financijske performanse ne predviđaju buduće performanse ili stvarnu vrijednost poduzeća. Također, kvaliteta zarade ovisi i s kojeg aspekta se promatra. Primjerice, regulatornim tijelima će biti

kvalitetnije zarade, ako su sastavljene po zakonskim odredbama i računovodstvenim standardima. Kreditori će ocijeniti kvalitetnijim one zarade koje se mogu lakše pretvoriti u novčane tokove, a za kompezacijske odbore su bolje one zarade koje su rezultat poslovne uspješnosti menadžera, a manje rezultat vanjskih čimbenika.

Objavljeni financijski rezultat je funkcija stvarnih(fundamentalnih) zarada određenog poduzeća i računovodstvenog sustava koji mjeri stvarne zarade uz neku razinu pogreške. Prema tome, može se zapisati (Šodan, 2014):

$$E = f(x) + e, \quad (1)$$

gdje je:

E- objavljene zarade

f(x)- funkcija stvarnih zarada

e- pogreška inducirana računovodstvenim sustavom

Kvaliteta stvarnih zarada ovisi o čitavom nizu faktora, kao što su investicijske mogućnosti, operativni ciklus, kvaliteta menadžera i sl. Greška mjerenja koja se javlja predstavlja (ne)sposobnost računovodstvenog sustava u mjerenju fundamentalnih zarada (Šodan, 2014).

3.4.1. Mjere kvalitete

U nastavku rada bit će prikazana mjera kvalitete koje će se koristiti za donošenje zaključaka o kvaliteti financijskog izvještavanja u odabranim poduzećima.

Kao ključna mjera, javlja se *pokazatelj kvalitete dobiti* koji se koristi prilikom procjene kvalitete objavljenih financijskih izvještaja, a ukazuje na sposobnost tvrtke da kontinuirano osigurava novac svojim redovnim poslovanjem. Smatra se da je objavljena dobit veće kvalitete ako je u većoj mjeri reflektirana u neto novčanom tijeku iz poslovnih aktivnosti, a manje je rezultat računovodstvenih obračuna (amortizacije, rezerviranja, vrijednosnog usklađenja itd.) Objavljena dobit se može podijeliti u dvije komponente (Šodan, 2016): neto novčani tokovi iz poslovnih aktivnosti i obračunske veličine. Što je manje obračunskih veličina unutar dobiti, smatra se da je ona bolje kvalitete. Izračun kvalitete dobiti putem podataka iz novčanog tijeka računa se na slijedeći način (Šodan, 2016):

Kvaliteta dobiti= neto novčani tokovi iz posl. aktivnosti /dobitak ili gubitak nakon oporezivanja, (2)

Ako je vrijednost ovog pokazatelja manja od 1 ili ako se smanjuje kroz vrijeme, onda to može biti indikator loše kvalitete objavljivanja dobiti, odnosno postojanje obračunskih veličina.

Osim izračuna obračunskih veličina na temelju podataka iz izvještaja o novčanom tijeku, kvaliteta dobiti se može računati i na temelju podataka bilance, kao promjena neto operativne imovine kroz određeno vrijeme. Kod ovog istraživanja kvaliteta dobiti će se izračunati na slijedeći način (Šodan, 2016):

$$\text{Kvaliteta dobiti} = (\text{NOI}_{2014} - \text{NOI}_{2013}) / ((\text{NOI}_{2014} + \text{NOI}_{2013}) / 2), \quad (3)$$

Neto operativna imovina (NOI) predstavlja razliku između operativne imovine i operativnih obveza. Operativna imovina je jednaka ukupnoj imovini minus novac i novčani ekvivalenti i minus kratkotrajna financijska imovina. Operativne obveze su ukupne obveze minus financijske obveze. Kod ovog načina računanja kvalitete dobiti, kvaliteta dobiti je bolja što je vrijednost pokazatelja manja.

Oba načina računanja obračunskih veličina (putem podataka iz bilance ili podataka iz novčanog tijeka) računaju istu veličinu, a dobiveni rezultati će se uglavnom razlikovati u praksi zbog nekonzistentnosti evidentiranja stavki u bilanci i izvještaju o novčanom tijeku, evidentiranja tečajnih razlika, aktivnosti spajanja i pripajanja i sl.

4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE UTJECAJA KARAKTERISTIKA MENADŽMENTA NA FINACIJSKO IZVJEŠTAVANJE

4.1. Istraživački model i mjerenje varijabli

U empirijskom dijelu rada, cilj je napraviti istraživanje o karakteristikama uprave odabranih poduzeća i njihovom utjecaju na kvalitetu dobiti u financijskim izvještajima. Istraživanjem se očekuje dobiti rezultate o tome da dob i spol menadžmenta utječu na kvalitetu financijskih izvještaja. Razlog ovakvim hipotezama su brojna svjetska istraživanja, ali i malobrojna hrvatska istraživanja vezana za u temu, a koja idu u prilog postavljenim hipotezama. U slijedećem poglavlju bit će napravljen pregled takvih istraživanja.

Iz Amadeus baze podataka uzeta su 152 listana, hrvatska poduzeća koja su velika i vrlo velika. U excelu su izračunate sve varijable koje su korištene u istraživanju, a izračun kvalitete dobiti se može predložiti kroz regresijsku jednadžbu na slijedeći način:

$$\text{Kvaliteta dobiti} = \alpha + \beta_1 \cdot \text{dob} + \beta_2 \cdot \text{spol} + \text{kontrolne varijable}, \quad (4)$$

Iz jednadžbe je vidljivo da je zavisna varijabla u ovom modelu kvaliteta dobiti. Kao što je navedeno u prethodnim poglavljima, pokazatelj kvalitete dobiti ključan je u ukazivanju sposobnosti tvrtke da kontinuirano osigurava novac redovnim poslovanjem. Kod izračuna kvalitete dobiti prvo se trebala računati neto operativna imovina za svaku godinu, a računata je kao razlika operativne imovine i obveza.

Dob top menadžmenta računata je kao prosjek godina svih glavnih menadžera u poduzećima, a spol kroz udio žena u ukupnom broju članova uprave u pojedinim poduzećima. Kontrolne varijable: zaduženost, rentabilnost glavnice (ROE) i veličina poduzeća izračunati su za 2013. i 2014. godinu. Pokazatelj zaduženosti izračunat je kao omjer ukupnih obaveza i ukupne aktive. ROE, odnosno rentabilnost glavnice, stavlja u odnos vlastiti kapital i dobitak ili gubitak nakon oporezivanja. Veličina poduzeća za 2013. i 2014. godinu, izračunata je kao logaritam od ukupne imovine.

U SPSS programu napraviti će se regresijska analiza, koja će se sastojati od kvalitete dobiti koja će biti zavisna varijabla i nezavisnih varijabli: dob, spol, zaduženost, ROE, veličina

poduzeća. Na temelju rezultata donijet će se zaključak o prihvaćanju ili odbacivanju postavljenih hipoteza.

4.2. Pregled prijašnjih istraživanja

Kao što je navedeno u prethodnom poglavlju, u istraživanju su postavljene dvije osnovne hipoteze, a to su da dob i spol top menadžmenta utječe na kvalitetu financijskog izvještavanja. Hipoteze su potvrdila i brojna svjetska istraživanja, a u nastavku će biti napravljen njihov pregled.

Pretpostavku da **životna dob** menadžmenta utječe na kvalitetu financijskog izvještavanja potvrđuje istraživanje koje su proveli Ruegger i King (1992), u kojem rezultati sugeriraju da je dob odlučujući čimbenik u donošenju etičkih odluka. Studenti su bili podijeljeni u četiri grupe (ispod 21. godinu, 22-30 godina, 31-40 godina, plus 40). Studenti koji su ulazili u grupu plus 40 su najviše etični, a najmanje etični su se pokazali studenti u grupi ispod 21. godinu.

Još jedno istraživanje Peterson et al. (2001) je željelo ispitati kako etička uvjerenja i vanjski faktori koji utječu na etička uvjerenja djeluju na dob i spol poslovnih profesionalaca. Rezultati su pokazali da su menadžeri u mlađoj životnoj dobi i izloženi nižim standardima etičkog uvjerenja. U mlađim dobnim skupinama, osobe ženskog spola su pokazale višu razinu etičkog uvjerenja, dok su u starijoj dobnoj skupini veću razinu etičkog uvjerenja pokazali muškarci.

Što se tiče hrvatskih istraživanja na temu utjecaja dobi i spola menadžmenta na kvalitetu u financijskim izvještajima, podaci su mnogo oskudniji i rjeđi. Prema istraživanju koje su proveli Sikavica i Bahtijarević-Šiber (2004), vezano za dob menadžmenta, došli su do rezultata da najbrojnija skupina menadžera je u dobi od 41 do 50 godina života (41%), a menadžera sa 50 godina i više je 26%. Iz ovoga se može konstatirati da jako mladi menadžeri, posebice kada se radi o najvišim razinama menadžmenta, nisu kako u Hrvatskoj tako i u svijetu pravilo, stoga dominacija dobne skupine od 41-50 i 50 godina i više je logičan slijed. No mora se istaknuti da je zadnjih godina prisutan trend pomlađivanja menadžera, tako da se na visokim menadžerskim pozicijama javljaju ljudi tridesetih i ranih četrdesetih godina. No znatnije opće pomlađivanje menadžerske strukture je dugotrajan proces pa je 33% menadžera u dobi od 40 godina dobar indikator promjena. Istraživanje je pokazalo da najviše razine i

funkcije u menadžmentu zauzimaju oni sa 50 godina i više (čak 44%), a ljudi do 30 godina starosti su iznimke u top menadžmentu (samo 4%).

U novije vrijeme postao je sve aktualniji i problem **spolne strukture** menadžmenta iz tri razloga (Sikavica i Bahtijarević-Šiber, 2004): 1. suvremena društva i organizacije su sve osjetljivije na kulturalne i druge oblike diskriminacija u radu; 2. sve se više ističe različitost pa i superiornost tzv. 'ženskog stila menadžmenta, primjerenijeg novim poslovnim uvjetima i ulozi menadžera u suvremenom poslovanju, orijentiranom na maksimalan razvoj i korištenje ljudskih potencijala kao najvažnijoj imovini i izvoru konkurentske sposobnosti i prednosti poduzeća; 3. upravljanje različitostću i raznolikošću, u koju spadaju i spolne različitosti postaje vrlo važna orijentacija i preokupacija modernih menadžera i organizacija.

U ovom istraživanju Bahtijarević-Šiber i Sikavica (2004), došli su do rezultata, da se žene, u pravilu, nalaze mnogo rjeđe na višim, a češće na nižim i najnižim razinama menadžmenta. Na razini top menadžmenta žene čine samo 6% menadžera najviše razine menadžmenta. Najviše je žena na srednjoj razini menadžmenta (44%) i na toj razini je najmanji jaz između muškaraca i žena.

Veza između spola menadžmenta i neetičkog ponašanja istraživala se i u 90-tima. Pa je kod istraživanja Betz et al. (1989), bilo je za je cilj otkriti moguću vezu između spola i spremnosti za uključivanje u neetično ponašanje. Oni ističu da je najveći jaz između muškaraca i žena vezan uz neetičko ponašanje, te da se vrijednosti i interesi na radnom mjestu kao i iskazana spremnost na neetičke radnje spolno razlikuju. Podaci iz uzorka od 213 studenata su otkrili da su muškarci dvostruko spremniji uključiti se u radnje koje se smatraju neetičnim, a 50% muškaraca bi se uključilo u kupnju dionica sa povlaštenim informacijama.

Istraživanje koje su u Sjevernoj Americi proveli Ruegger i King (1992) također ističe da je spol značajan čimbenik u određivanju etičkog ponašanja i da su osobe ženskog spola etičnije u njihovoj percepciji poslovanja. Pokazalo se da stariji studenti sa dužim radnim iskustvom, imaju manje etičkih dilema, za razliku od onih mlađih i bez iskustva koji su puno fleksibilniji i opušteniji u neetičnim radnjama.

Prema istraživanjima koja su proveli Farell i Herch (2005), tijekom 1990- ih, raste broj žena koje su uključene u menadžment poduzeća. Također navode da je veća vjerojatnost uključivanja žena na vodeće pozicije, ako je osoba ženskog spola već na vrhovnoj poziciji u poduzeću, što dovodi do zaključka da ni odabir vodećih pozicija nije spolno neutralan. Prema

zaključcima ovog istraživanja u 2000. godini, 87% korporativnih odbora je imalo barem jednog ženskog člana, što je u usporedbi sa 1990- ima kada je to bilo 53%, znatni porast.

Pretpostavku da u poduzećima u kojima sudjeluju osobe ženskog spola imaju i veću kvalitetu financijskog izvještavanja, potvrđuje istraživanje Francoeur et al. (2008), koje je za cilj imalo istražiti kako sudjelovanje žena u menadžmentu i upravi poduzeća poboljšava financijske rezultate. Njihovi rezultati pokazuju da poduzeća koja djeluju u složenom okruženju postižu značajne povrate na uložena sredstva, kada imaju visok udio žena. Osim toga navodi se da se žene imenuju na vodeće pozicije u problematičnijim organizacijskim okolnostima, koja su često povezana sa većim rizikom od neuspjeha i kritikama.

4.3. Opis uzorka i rezultati deskriptivne analize

Uzorak na temelju kojeg je provedeno istraživanje o kvaliteti financijskog izvještavanja s obzirom na dob i spol uprave, formirano je iz Amadeus baze podataka. Istraživanje je provedeno na 152 aktivna, listana poduzeća iz Republike Hrvatske, koja su velika ili vrlo velika, a pokazatelji su izračunati za 2013. i 2014. godinu.

U nastavku u *tablici 2* je prikazan pregled područja djelatnosti kojima se bave 152 poduzeća korištena u istraživanju.

Tablica 2 : Područja djelatnosti poduzeća uzetih u uzorak

Područja djelatnosti	Broj poduzeća	Postotak
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	8	5%
Prerađivačka industrija	52	34%
Građevinarstvo	9	6%
Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla	16	11%
Prijevoz i skladištenje	11	7%
Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	34	22%
Informacije i komunikacija	5	3%
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	1	1%
Poslovanje nekretninama	6	4%
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	9	6%
Umjetnost, zabava i rekreacija	1	1%
Ukupno	152	100%

Izvor: Izračun autora

Iz tablice je vidljivo da se najveći broj poduzeća bavi prerađivačkom djelatnošću, slijede je djelatnosti pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane. Naposljetku su financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja, te umjetnost, zabava i rekreacija.

4.3.1. Deskriptivna analiza podataka

U analizi uzorka korištena je SPSS deskriptivna statistika kako bi se pobliže objasnio uzorak s obzirom da se radi o velikom broju poduzeća kao i djelatnosti. U nastavku su izračunate srednje vrijednosti, donji i gornji kvartili, medijan i standardne devijacije za prosječan broj godina menadžmenta u poduzeću, udio žena u ukupnom broju te za pokazatelje: koeficijenta zaduženosti, ROE i kvalitetu dobiti. Analiza je objašnjena te predložena tablicama i grafikonima.

Tablica 3 prikazuje deskriptivnu statistiku za prosječan broj godina menadžmenta u poduzećima u 2014. godini.

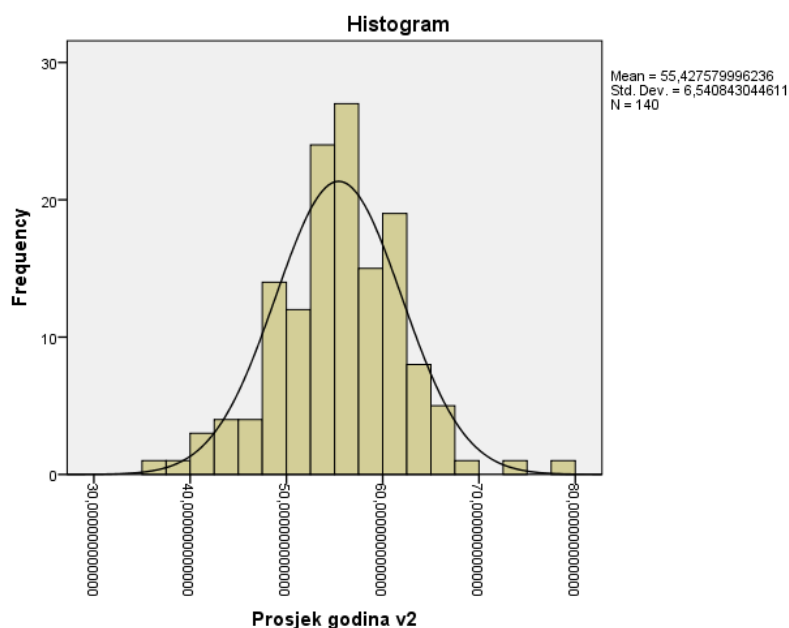
Tablica 3: Deskriptivna statistika za prosječan broj godina top menadžmenta

Prosječan broj godina	
Prosjek	55
Medijan	55
Standardna devijacija	6,5
Minimum	36
Maksimum	79
Donji kvartil	51
Gornji kvartil	60
Ukupno	140

Izvor : Izračun autora

Tablica 3 pokazuje da od 152 poduzeća, podataka za prosječan broj godina top menadžmenta ima za njih 140. U 140 poduzeća, prosječan broj godina je 55. Najmlađi top menadžer ima 36 godina, a najstariji 79 godina. Donji kvartil je 51, što znači da je u 25% poduzeća prosječan broj godina menadžera manji ili jednak 51. Gornji kvartil je 60, što znači da u 75% poduzeća, prosječan broj godina je 60 ili manje.

Histogram zadane distribucije s normalnom krivuljom prikazan je na *slici 2*, gdje se mogu vidjeti sve navedene karakteristike zadane distribucije, prosječnog broja godina top menadžera u poduzećima.

Slika 2: Histogram zadane distribucije s ucrtanom normalnom krivuljom

Izvor: Izračuna autora

Histogram na *slici 2* također potvrđuje prethodno napravljenu deskriptivnu analizu. Krivulja doseže svoj vrhunac u rasponu 50 -60 godina, što navodi na zaključak da se većina top menadžmenta kreće u dobi između 50 i 60 godina

Sljedeća *tablica 4* također prikazuje prosječan broj godina top menadžmenta, ali grupirani u 133 poduzeća. Broj godina je grupiran u pet razreda: 30-40, 41-50, 51-60, 61-70, 71-80.

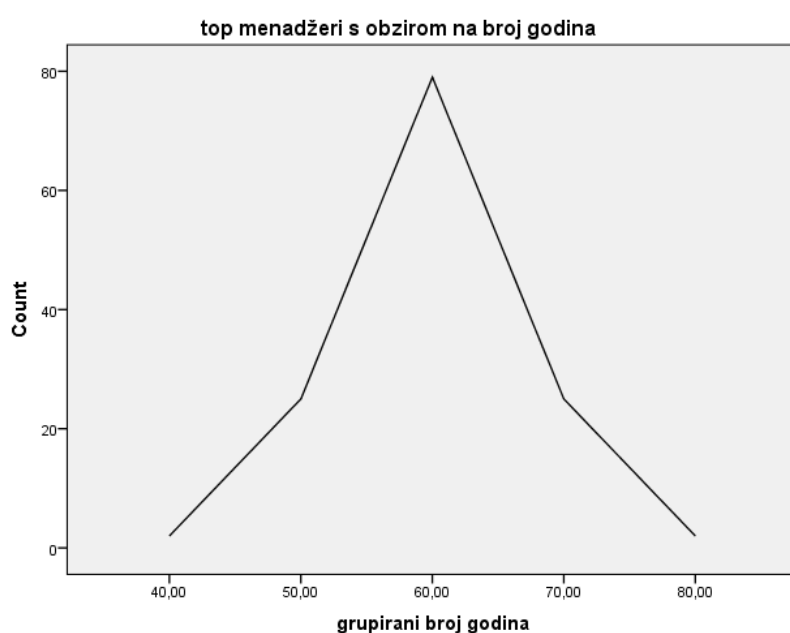
Tablica 4: Grupirani broj godina top menadžmenta u poduzećima

Grupirani broj godina	Frekvencija	Postotak	Prosječna kvaliteta dobiti
30-40	2	1,5	0,02
41-50	25	18,8	-3,35
51-60	79	59,4	-0,19
61-70	25	18,8	-0,05
71-80	2	1,5	-0,05
Ukupno	133	100	-0,75

Izvor: Izračun autora

U SPSS programu su se formirali razredi za prosječan broj godina menadžera. Prva frekvencija u tablici 4 pokazuje da je u poduzećima najmanje menadžera sa prosjekom godina između 30-40, kao i sa prosjekom godina između 71-80, točnije 1,5%. Ovi rezultati potvrđuju istraživanje koje su proveli Bahtijarević- Šiber i Sikavica (2004) u kojem su konstatairali da jako mladi menadžeri, posebice kada se radi o najvišim razinama menadžmenta, nisu pravilo u Hrvatskoj. Najviše poduzeća, čak njih 79, tj. 59,4% u svojim redovima ima menadžere sa prosjekom godina između 51-60 godina. Uz ove podatke izračunata je i prosječna kvaliteta dobiti za svaku od grupa. Kvaliteta dobiti je negativna za sve grupe, osim za grupu od 30-40 godina. Niža vrijednost pokazatelja kvalitete dobiti označava višu kvalitetu i obrnuto, viša vrijednost pokazatelja kvalitete dobiti označava lošiju kvalitetu dobiti. Važno je naglasiti da su rangovi izračunati na temelju podataka o prosječnom broju godina menadžera za 133 poduzeća, a za 19 poduzeća podaci nedostaju.

Rezultati su prikazani i potvrđeni sljedećim grafom u kojem se na osi X nalazi grupirani broj godina po poduzećima. Na grafu, grupa menadžera sa brojem godina između 51-60 iskače od ostalih te su kao takvi i najbrojnija grupa.

Slika 3: Top menadžment s obzirom na grupirani broj godina

Izvor: Izračun autora

Tablica 5 prikazuje deskriptivnu statistiku za udio žena u ukupnom broju u 2014. godini.

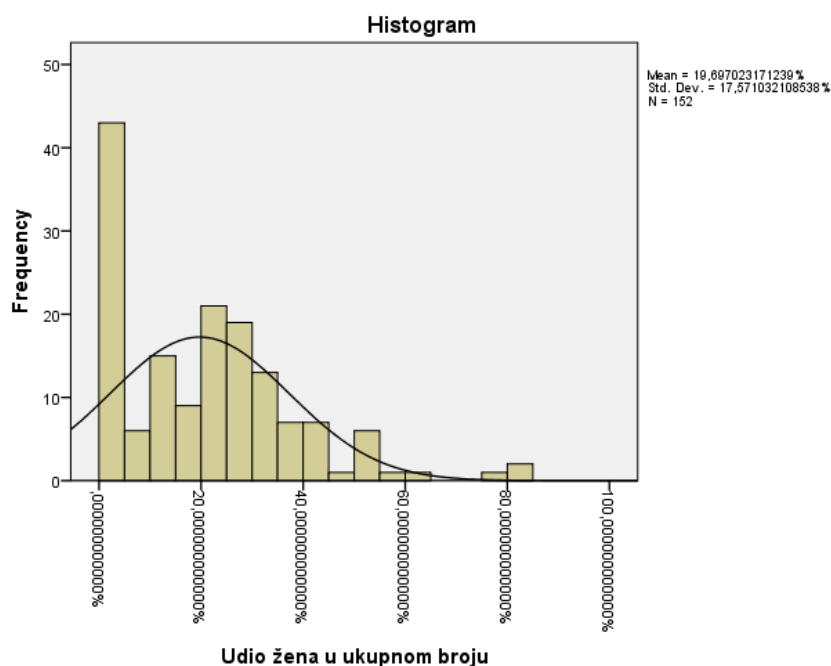
Tablica 5: Deskriptivna statistika za udio žena u poduzećima

Udio žena u poduzećima	
Prosjek	0,2
Medijan	0,2
Standardna devijacija	0,17
Minimum	0
Maksimum	0,8
Ukupno	152

Izvor: Izračun autora

Tablica 5 pokazuje da je prosječan udio žena u poduzećima 20%. Postoje poduzeća u kojima nema žena na vodećim pozicijama, ali postoje i poduzeća u kojima je udio žena visokih 80%.

Histogram zadane distribucije s normalnom krivuljom prikazan je na slici 4, gdje se mogu vidjeti sve navedene karakteristike zadane distribucije udjela žena u ukupnom broju top menadžera u poduzećima.

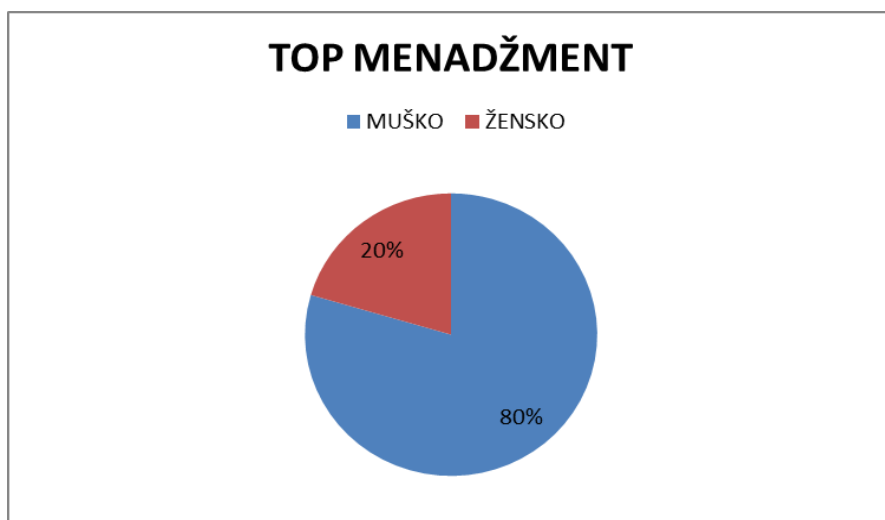

Slika 4: Histogram zadane distribucije s ucrtanom normalnom krivuljom

Izvor: Izračun autora

Histogram na slici 4, pokazuje da je najveći broj poduzeća (njih 42) u razredu sa 0% žena na vodećim pozicijama, što je poražavajuće.

Ovo istraživanje potvrđuje brojna do sad napravljena istraživanja, a to je da je broj žena na vodećim pozicijama u poduzećima znatno manji od broja muškaraca. Od 152 poduzeća koja su uzeta u uzorak, u njih 40 žena uopće nema na vodećim pozicijama. *Slika 5* pokazuje da u uzorku od 1368 top menadžera u svim poduzećima zajedno, na žene otpada svega 20%.

Slika 5: Spol top menadžmenta

Izvor: Izračun autora

Tablica 6 prikazuje grupirani udio žena u 152 poduzeća. Udio žena se formirao u četiri razreda: 0-25%, 26-50%, 51-75%, 76-100%.

Tablica 6: Grupirani udio žena u poduzećima

Grupirani udio žena	Frekvencija	Postotak	Prosječna kvaliteta dobiti
0-25%	108	71,1	-0,63
26-50%	39	25,7	-0,07
51-75%	2	1,3	-0,05
76-100%	3	2	-0,39
Ukupno	152	100	-0,46

Izvor: Izračun autora

Iz tablice je vidljivo da najveći broj poduzeća, njih 108, ima udio žena između 0-25%. 40 poduzeća ima udio žena 0%. Iz ovoga slijedi da najmanji broj poduzeća ima udio žena između 50-100% (njih 5). Uz ove podatke izračunata je i prosječna kvaliteta dobiti za svaku grupu. Kvaliteta dobiti je negativna za svaku grupu. Međutim treba napomenuti kako niža vrijednost pokazatelja kvalitete dobiti označava višu kvalitetu dobiti.

Tablica 7 prikazuje deskriptivnu statistiku za pokazatelj kvalitete dobiti u 2014. godini.

Tablica 7: Deskriptivna statistika za pokazatelj kvalitete dobiti

Kvaliteta dobiti	
Prosjek	-0,46
Medijan	-0,02
Standardna devijacija	7,51
Minimum	-86,12
Maksimum	32,56
Donji kvartil	-0,12
Gornji kvartil	0,07
Ukupno	152

Izvor: Izračun autora

Prema tablici 7, prosječan pokazatelj kvalitete dobiti za 152 poduzeća je negativan i iznosi -0,46. Medijan, odnosno vrijednost statističkog obilježja koja uređeni statistički niz dijeli na dva jednakobrojna dijela je -0,02. Odstupanje tj. standardna devijacija iznosi 7,51. Minimum pokazatelja kvalitete dobiti u uzetom uzorku je -86,12, a maksimum 32,56. Donji kvartil je -0,12 što znači da 25% poduzeća ima kvalitetu dobiti manju ili jednaku -0,12. Gornji kvartil je 0,07 što znači da 75% poduzeća ima kvalitetu dobiti 0,07 ili manje.

Tablica 8 prikazuje deskriptivnu statistiku za kvalitetu dobiti po pojedinoj djelatnosti za 152 poduzeća u 2014. godini.

Tablica 8: Deskriptivna statistika za kvalitetu dobiti po djelatnosti

Djelatnost	Prosjek	Medijan	Stand. dev.	Min.	Max.	D. kvartil	G.kvartil	Ukupno
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	-0,01	-0,05	0,14	-0,16	-0,32	-0,09	-0,05	8
Prerađivačka industrija	-0,20	-0,04	0,92	-5,89	0,77	-0,12	0,02	52
Građevinarstvo	3,55	-0,00	10,88	-0,85	32,55	-0,14	0,26	9
Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla	-5,37	-0,01	21,53	-86,12	0,69	-0,11	0,06	16
Prijevoz i skladištenje	-0,27	-0,06	0,64	-2	0,22	-0,28	0,11	11
Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	-0,11	-0,01	0,49	-2	0,52	-0,38	0,07	34
Informacije i komunikacija	0,61	0,00	1,61	-0,49	3,46	-0,25	1,77	5
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	-0,14	-0,14		-0,14	-0,14	-0,14	-0,14	1
Poslovanje nekretninama	-0,45	-0,34	0,90	-2	0,66	-0,99	0,16	6
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	0,04	-0,01	0,29	-0,26	0,63	-0,19	0,23	9
Umjetnost, zabava i rekreacija	-0,11	-0,11		-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	1

Izvor: Izračun autora

Iz *tablice 8* se vidi da većina djelatnosti imaju negativnu kvalitetu dobiti, osim djelatnosti građevinarstva, informacije i komunikacija te stručne znanstvene i tehničke djelatnosti. Što je pokazatelj kvalitete dobiti niži to je kvaliteta dobiti bolja.

Tablica 9 prikazuje deskriptivnu statistiku za pokazatelj ROE u 2013. i 2014. godini.

Tablica 9: Deskriptivna statistika za pokazatelj ROE u 2013. i 2014. godini

ROE	2013. god	2014. god
Prosjek	-0,02	0,00
Medijan	0,00	0,01
Standardna devijacija	0,11	0,12
Minimum	-0,98	-0,83
Maksimum	0,29	0,86
Donji kvartil	-0,03	-0,02
Gornji kvartil	0,02	0,03
Ukupno	152	147

Izvor: Izračun autora

U tablici 9 pokazatelj ROE pokazuje koliko je vlasničkog kapitala potrebno uložiti za ostvarenje dobiti, odnosno onog iznosa dobiti kojim vlasnici tvrtke mogu slobodno raspolagati, a prosječan ROE u 2014. godini je 0,002, dok je u 2013. godini negativan i iznosi -0,02. Prosječno odstupanje od aritmetičke sredine je u 2014. godini 0,12, a u 2013. godini 0,11. Pokazatelj se kreće između minimalne vrijednosti od -0,83 u 2014. odnosno -0,98 u 2013. i maksimalne vrijednosti od 0,86 u 2014. i znatno manje vrijednosti u 2013. od 0,29. 25% poduzeća u 2014. godini ima vrijednost ovog pokazatelja manju ili jednaku -0,02, dok 75% poduzeća ima ROE 0,03 ili manje. Također u ovom izračunu valja istaknuti kako vrijednost ovog pokazatelja nedostaje za 5 poduzeća u 2014. godini zbog nedostatka podataka, stoga je ROE, kao i prosjek izračunat za 147 hrvatskih poduzeća, a za 2013. godinu je izračunat za svih 152 poduzeća.

Tablica 10 prikazuje deskriptivnu statistiku za pokazatelj zaduženosti u 2013. i 2014. godini.

Tablica 10: Deskriptivna statistika za pokazatelj zaduženosti u 2013. i 2014. godini

Zaduženost	2013. god	2014. god
Prosjek	0,44	0,44
Medijan	0,41	0,43
Standardna devijacija	0,30	0,28
Minimum	0,00	0,00
Maksimum	1,98	1,67
Donji kvartil	0,22	0,25
Gornji kvartil	0,59	0,60
Ukupno	152	147

Izvor: Izračun autora

U *tablici 10* nalazi se izračun deskriptivne statistike za pokazatelj zaduženosti u 2013. i 2014. godini. Zaduženost ukazuje na sposobnost poduzeća da podmiri dospjele dužničke obveze . Kontrolna mjera ovog pokazatelja iznosi 0,5 donosno 50%. Visoka vrijednost ukazuje na rizičnu tvrtku sa visokom zaduženosti, koja mora plaćati visoke troškove kamata. Prosjek ovog pokazatelja u 2013. godini i 2014. godini je 0,44, što pokazuje da se vrijednosti ne kreću iznad 50% . Maksimalne vrijednosti ovog pokazatelja u 2014. godini su 1,67 a minimalne za 2013. i 2014 su 0,00, dok su maksimalne u 2013. godini 1,98. Odstupanje odnosno standardna devijacija u 2013. godini iznosi 0,30, a u 2014. godini 0,28.

4.3.2. Korelacijska analiza

U nastavku istraživanja izračunat je Pearsonov koeficijent linearne korelacije, a prema tablicama 11 i 12 doneseni su zaključci.

U *tablici 11*, izračunata je linearna korelacija između varijabli kvaliteta dobiti i udio žena u ukupnom broju top menadžmenta u poduzećima i izvršeno je testiranje značajnosti izračunatih koeficijenata uz signifikantnost 5%.

Tablica 11: Pearsonov koeficijent linearne korelacije za udio žena u poduzećima

		Kvaliteta dobiti	Udio žena u ukupnom broju
Kvaliteta dobiti	Pearsonov koeficijent	1	0,02
	Signifikantnost (α)		0,77
	Broj poduzeća (N)	152	152
Udio žena u ukupnom broju	Pearsonov koeficijent	0,02	1
	Signifikantnost (α)	0,77	
	Broj poduzeća (N)	152	152

Izvor: Izračun autora

Rezultati pokazuju da je korelacija između kvalitete dobiti i udjela žena u ukupnom broju top menadžmenta u poduzećima pozitivna, ali slaba ($r=0,02$). No prema rezultatima testiranja značajnosti $\alpha^*=0,77$, što dovodi do zaključka da je koeficijent korelacije između ove dvije varijable statistički neznačajan jer je $\alpha^*>5\%$.

Tablica 12, također prikazuje Pearsonov koeficijent linearne korelacije za kvalitetu dobiti i prosječan broj godina top menadžmenta.

Tablica 12: Pearsonov koeficijent linearne korelacije za prosječan broj godina top menadžmenta

		Kvaliteta dobiti	Prosječan broj godina
Kvaliteta dobiti	Pearsonov koeficijent	1	0,13
	Signifikantnost (α)		0,13
	Broj poduzeća (N)	152	140
Prosječan broj godina	Pearsonov koeficijent	0,13	1
	Signifikantnost (α)	0,13	
	Broj poduzeća (N)	140	140

Izvor: Izračun autora

Korelacija između ove dvije varijable je srednje jaka i iznosi 0,13. No, koeficijent korelacije je statistički neznačajan jer je $\alpha^*>5\%$ i iznosi 0,13.

4.4. Rezultati regresijske analize utjecaja dobi menadžmenta na kvalitetu financijskog izvještavanja

Sukladno problemu i predmetu istraživanja prva postavljena hipoteza glasi:

- **H1: Dob menadžmenta utječe na kvalitetu financijskog izvještavanja**

Na temelju postavljene hipoteze pretpostavit će se da su menadžeri mlađe životne dobi skloniji mogućim računovodstvenim manipulacijama ili neetičnom ponašanju, za razliku od menadžera starije životne dobi. Neiskustvo i ishitrenost, naspram radnom iskustvu, dužem radnom vijeku i znanju menadžmenta starije životne dobi, razlog su takvoj tvrdnji.

Na temelju ANOVA tablice i F-testa (*tablica 13*) donijet će se zaključak jeli model kao cjelina značajan.

Tablica 13: ANOVA ocijenjenog regresijskog modela

Model	Zbroj kvadrata	Stupnjevi slobode (df)	Aritmetička sredina kvadrata	F	Signifikantnost
Regresija	235,25	4	58,81	0,93	0,45
Reziduali	8271,98	131	63,14		
Ukupno	8507,23	135			

Izvor: Izračun autora

U *tablici 13*, stavljen je u odnos prosječan broj godina top menadžmenta u poduzećima, ROE, zaduženost i veličina poduzeća za 2014. godinu, sa zavisnom varijablom kvaliteta dobiti. Prema tablici ANOVA vrijedi da je $\alpha^*=0,45$ što je veće od 5%, pa se može potvrditi zaključak da je ocijenjeni regresijski model kao cjelina nije statistički značajan, tj. da se odbacuje hipoteza da u poduzećima u kojem sudjeluju osobe ženskog spola je i veća kvaliteta financijskog izvještavanja.

U *tablici 14* prikazane su vrijednosti ocijenjenih parametara i pripadajuće signifikantnosti za svaku od konstantnih varijabli.

Tablica 14: ocijenjeni linearni regresijski model ovisnosti kvalitete dobiti o konstantnim varijablama

Model	Nestandarizirani koeficijenti		Stand. koeficijenti		A
	B	Standardna greška	Beta	t	
1. (Konstanta)	-0,59	11,00		-0,05	0,96
ROE	-1,59	5,64	-0,02	-0,28	0,78
Veličina	-0,53	0,53	-0,08	-1,01	0,31
Zaduženost	1,64	2,45	0,06	0,67	0,50
Prosječan broj godina top menadžmenta	0,16	0,10	0,13	1,54	0,13

Izvor: Izračuna autora

Prema tablici za svaku od konstantnih varijabli α je veća od 5%, što također navodi na zaključak da ocijenjeni statistički model nije značajan i da ne postoji utjecaj konstantnih varijabli na kvalitetu dobiti.

Na temelju rezultata regresijske analize ne može se prihvatiti prva postavljena hipoteza, da dob menadžmenta utječe na kvalitetu financijskog izvještavanja.

4.5. Rezultati regresijske analize utjecaja spola menadžmenta na kvalitetu financijskog izvještavanja

Druga postavljena hipoteza glasi:

- **H2: Spol menadžmenta utječe na kvalitetu financijskog izvještavanja**

Na temelju postavljene hipoteze pretpostavit će se da će menadžment poduzeća u kojem sudjeluju osobe ženskog spola imati veću kvalitetu financijskog izvještavanja u odnosu na osobe muškog spola.

Tablica 15 prikazuje ANOVA i F-test ocijenjenog regresijskog modela.

Tablica 15: ANOVA ocijenjenog regresijskog modela

Model	Zbroj kvadrata	Stupnjevi slobode (df)	Aritmetička sredina kvadrata	F	Signifikantnost
Regresija	92,04	4	23,01	0,38	0,82
Reziduali	8418,19	142	59,28		
Ukupno	8510,23	146			

Izvor: Izračun autora

Na temelju postavljene hipoteze 2, u SPSS programu pomoću regresijske analize, stavljen je u odnos utjecaj udjela žena u poduzećima, ROE, veličina poduzeća i zaduženost za 2014. godinu, sa kvalitetom dobiti koja predstavlja zavisnu varijablu. Prema tablici ANOVA vrijedi da je $\alpha^*=0,82$, što je veće od 5%, pa se može potvrditi zaključak da je ocijenjeni regresijski model nije statistički značajan, tj. da se odbacuje hipoteza da u poduzećima u kojem sudjeluju osobe ženskog spola je i veća kvaliteta financijskog izvještavanja.

U *tablici 16* analizirana je značajnost svake od promatranih konstantnih varijabli i na temelju toga također se donosi zaključak o prihvatanju ili odbacivanju hipoteza.

Tablica 16: ocijenjeni linearni regresijski model ovisnosti kvalitete dobiti o konstantnim varijablama

Model	Nestandarizirani koeficijenti		Stand. koeficijenti		α
	B	Standardna greška	Beta	t	
1. (Konstanta)	7,96	8,81		0,9	0,37
ROE	-1,18	5,43	-0,02	-0,22	0,83
Veličina	-0,52	0,5	-0,09	-1,05	0,29
Zaduženost	1,43	2,35	0,05	0,61	0,54
Udio žena u ukupnom broju	0,01	0,04	0,03	0,34	0,73

Izvor: Izračun autora

U *tablici 16* kao i u *tablici 14* signifikantnost svih konstantnih varijabli je statistički neznačajna jer je α veća od 5%. Stoga, ne postoji utjecaj niti ovisnost kvalitete dobiti o prikazanim varijablama.

Na temelju rezultata regresijske analize ne može se prihvatiti druga postavljena hipoteza, da spol menadžmenta utječe na kvalitetu financijskog izvještavanja

5. ZAKLJUČAK

Kako bi informacijski sustav bio učinkovit, potrebne su mu informacije koje su pretpostavka uspješnog upravljanja i odlučivanja. Računovodstvene informacije moraju biti točne, relevantne i pouzdane, te pružati menadžmentu poduzeća stvarnu sliku poslovanja što rezultira i uspješnijim poslovnim odlukama. Potpora poslovnom odlučivanju i finalni proizvod računovodstvenog procesa su financijski izvještaji.

Kvalitetan sustav financijskog izvještavanja omogućuje poduzeću veći priliv stranog kapitala i povećanje povjerenja investitora. Veliku ulogu u kvaliteti financijskog izvještavanja igra i etičko ponašanje korisnika financijskih izvještaja, odnosno njihovo poštivanje etičkih normi. Skepticizam mogućih investitora u istinitost i objektivnost financijskih izvještaja poduzeća, je opravdan, imajući u vidu rastući broj manipulacija i prevara. Osnovni cilj manipulacija s financijskim izvještajima je prekrivanje stvarnih pozicija poduzeća i prikazivanje njihovog povoljnijeg financijskog položaja, a ovim radom se između ostalog, željelo otkriti dali i u kojoj mjeri dob i spol utječu na manipulativne radnje menadžmenta.

Cilj ovog rada je bio istražiti i analizirati utjecaj karakteristika uprave na kvalitetu financijskog izvještavanja. Uzorak od 152 poduzeća, koji je bio korišten za istraživanje predstavlja aktivna, listana, velika ili vrlo velika poduzeća, isključivo iz Hrvatske. Na temelju podataka iz Amadeus baze, došlo se do rezultata spolne i dobne strukture top menadžmenta u poduzećima.

Dvije hipoteze koje su se postavile na početku rada su odbačene, tj. nije se uspjelo dokazati da spol ili dob uprave utječe na kvalitetu financijskog izvještavanja. No, treba naglasiti da osobe muškog spola i dalje prednjače na vodećim pozicijama u poduzećima i da su najčešće dobne strukture između 50 i 60 godina.

S obzirom na značaj koji imaju, potrebno je kontinuirano poboljšavati kvalitetu financijskih izvještaja i osiguravati korisnicima veću pouzdanost informacija koje su prezentirane, a veća pouzdanost i vjerodostojnost financijskih izvještaja ujedno bi i pomogla u smanjivanju manipulacija i prijevara koje su postale učestale.

LITERATURA

Knjige, članci, zakoni i nastavni materijali:

1. Aljinović Barać, Ž.: Računovodstvo novčanih tijekova, Autorski materijal, Akademski godina 2015/16
2. Aničić, Đ. (2015): Računovodstvena analiza financijske sposobnosti dioničkog društva AD Plastik Solin, diplomski rad, Sveučilište Jurja Dobrila u Puli
3. Bartulović, M. (2013): Regulatorni okvir financijskog izvještavanja, nastavni materijal, Sveučilište u Splitu
4. Belak, V.: Profesionalno računovodstvo, Zgombić & partneri, Zagreb, 2006
5. Belak, V. (2008): Kreativno računovodstvo i njegov utjecaj na financijske izvještaje, RRIF, broj 8, 13-23.
6. Betz, M., O'Connell, L., Shepard, J. (1989): Gender differences in Proclivity for Unethical behaviour, Journal of Buisness Ethics, 8 (5), str. 321-324.
7. Dečman, N.(2012): Financijski izvještaji kao podloga za ocjenu sigurnosti uspješnosti poslovanja malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj, Ekonomski pregled, 63 (7-8), str. 448.
8. Deželjin, J. (1994): Računovostvo, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb.
9. Farrell, K., Hersch. P. (2005): Addition to corporate boards:The effect of gender, Journal of Corporate finance, 11 (1), str. 85-106.
10. Francoeur,C., Labelle, R., Sinclair- Desgagne, B. (2008): Gender Diversity in Corporate Governance and Top Management, Journal of Buisness Ethics, 81 (1), str. 83-95.
11. Gulin, D. (2002): Manipulacije na financijskim tržištima i njihov utjecaj na financijske izvještaje, Računovodstvo, financije i revizija u suvremenim gospodarskim uvjetima, 37. simpozij, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb.
12. Kulenović, Z., Slišković, M. (2012): Metodologija znanstvenoistraživačkog rada, Pomorski fakultet, Split
13. Huzanić, B. (2015):Kreativno računovodstvo i utjecaj na poreze, RRIF, broj 5, str. 26-33.

14. Leković, M., Arsenović, S. (2013): Uloga i značaj kvalitetnog finansijskog izvještavanja, Fakultet za hotelijerstvo i turizam, Vrnjačka Banja
15. Narodne novine (2015): Zakon o računovodstvu, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 134
16. Narodne novine (2015): Hrvatski standardi finansijskog izvještavanja, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 86
17. Narodne novine (2006): Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 140
18. Narodne novine (2009): Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 136
19. Narodne novine (2015): Pravilnik o strukturi i sadržaju godišnjih finansijskih izvještaja, Narodne novine d.d. Zagreb, br. 96
20. Negovanović, M. (2011): Otkrivanje zlouporaba u finansijskim izvještajima, RRIF, broj 6, str. 48-57.
21. Negovanović, M. (2010): Kreativno računovodstvo- I. dio, RRIF, broj 12, str. 38-46.
22. Negovanović, M. (2011): Kreativno računovodstvo- II. dio, RRIF, broj 1, str. 184-189.
23. Negovanović, M. (2011): Kreativno računovodstvo i krivotvorenje finansijskih izvještaja- III. dio, RRIF, broj 3, str. 82-87.
24. Perkušić, D. (2014): Osnove računovodstva, nastavni materijal, Sveučilište u Splitu
25. Pervan, I.: Računovodstveni standardi, Autorski materijal, Akademski godina 2015/16
26. Pervan, I. (2008): Korporativno izvještavanje, str. 471-501., u Tipurić, D. (urednik), Korporativno upravljanje, Sinergija, Zagreb.
27. Peterson, D., Rhoads, A., Vaught, B. (2001): Ethical Beliefs of business Professionals: A Study of gender, age and external factors, Journal of Business Ethics, 31 (3), str. 225-232.
28. Pivac, S.: Statističke metode, Autorski materijal, Akademski godina 2014/15
29. Ramljak, B., Anić-Antić, P. (2010): Korelacija tržišne cijene dionica i uspješnost poslovanja poduzeća koja kotiraju na tržištu kapitala Republike Hrvatske: Posljedice za proces odlučivanja, Ekonomski pregled, 61 (11), str. 666- 682.

30. Ramljak, B., Anić-Antić, P. (2009): Potrebe za informacijama institucionalnih investitora na tržištu kapitala Republike Hrvatske u procesu donošenja odluke o investiranju u dionice kotirajućih poduzeća, *Ekonomski pregled*, 60 (7-8), str. 332-347.
31. Ruegger, D., King, E.(1992) : A study of the Effect of Age and Gender upon Student Buisness Ethics, *Journal of Buisness Ethics*, 11 (3), str. 179-186.
32. Srinidhi, B., Gul, F., Tsui, J. (2011): Female directors and Earnings Quality, *Contemporary Accounting Research*, 28 (5), str. 1610-1644.
33. Šodan, S.: Financijska analiza poslovanja, autorski materijal, akademska godina 2015./16.
34. Šodan, S. (2014): Modeliranje utjecaja računovodstva fer vrijednosti na kvalitetu objavljenih financijskih performansi, doktorska disertacija, Ekonomski fakultet Split
35. Travalja, D. (2015): Manipulacije zaradama kao prijevarti oblik financijskog izvještavanja, diplomski rad, Sveučilište Jurja Dobrile, Pula
36. Zelenić, M. (2012): Računovodstvene informacije kao pretpostavka poslovnog odlučivanja, Završni rad, Sveučilište Sjever
37. Žager, K. i dr. (2008): Analiza financijskih izvještaja, Masmedia, Zagreb.
38. Žilić, N. (2011): Utvrđivanje kvalitete financijskih izvještaja, diplomski rad, Ekonomski fakultet Split

Internetski izvori:

39. Financijski izvještaji: temelj racionalne poslovne odluke, [Internet], raspoloživo na: <http://www.posao.hr/clanci/karijera/na-radnom-mjestu/financijski-izvjestaji-temelj-racionalne-poslovne-odluke/382/> [1.04. 2016.]
40. Kontrola i odgovornost, [Internet], raspoloživo na: <http://www.poslovni-info.eu/sadržaj/menadzment/kontrola-i-odgovornost/> [1.04.2016.]
41. Menadžment, [Internet], raspoloživo na: https://books.google.hr/books?id=vv48bSUiQa0C&pg=PA415&lpg=PA415&dq=stariji+vs+mala%C4%91i+menad%C5%BEment&source=bl&ots=1_vBEiIxfF&sig=4YAROAwn1hcCvmLJ1G-oQgU7oA&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwibg_vioP7LAhUGOhoKHXdQDxgQ6AEIGzAA#v=onepage&q&f=false [7. 04.2016]

42. Metode znanstvenih istraživanja, [Internet], raspoloživo na: http://www.unizd.hr/portals/4/nastavni_mat/1_godina/metodologija/METODE_ZNANSTVE_NIH_ISTRAZIVANJA.pdf [29.03.2016.]

POPIS ILUSTRACIJA

Popis tablica

Tablica 1: Kriterij za definiranje poduzetnika prema ZOR-u.....	10
Tablica 2: Područja djelatnosti uzetih u uzorak.....	38
Tablica 3: Deskriptivna statistika za prosječan broj godina top menadžmenta.....	39
Tablica 4: Grupirani broj godina top menadžmenta u poduzećima.....	40
Tablica 5: Deskriptivna statistika za udio žena u poduzećima.....	42
Tablica 6: Grupirani udio žena u poduzećima.....	43
Tablica 7: Deskriptivna statistika za pokazatelj kvalitete dobiti.....	44
Tablica 8: Deskriptivna statistika za kvalitetu dobiti po djelatnosti.....	44
Tablica 9: Deskriptivna statistika za pokazatelj ROE u 2013. i 2014. godini	45
Tablica 10: Deskriptivna statistika za pokazatelj zaduženosti.....	46
Tablica 11: Pearsonov koeficijent linearne korelacije za udio žena u poduzećima.....	47
Tablica 12: Pearsonov koeficijent linearne korelacije za prosječan broj godina top menadžmenta.....	47
Tablica 13: ANOVA ocijenjenog regresijskog modela.....	48
Tablica 14: Ocijenjeni linearni regresijski model ovisnosti kvalitete dobiti o konstantnim varijablama.....	48
Tablica 15: ANOVA ocijenjenog regresijskog modela.....	49
Tablica 16: Ocijenjeni linearni regresijski model ovisnosti kvalitete dobiti o konstantnim varijablama.....	50

Popis slika

Slika 1: Definiranje područja kreativnog računovodstva prema fleksibilnosti primjene računovodstvenih propisa.....	25
Slika 2: Histogram zadane distribucije s ucrtanom normalnom krivuljom.....	40
Slika 3: Top menadžment s obzirom na grupirani broj godina.....	41
Slika 4: Histogram zadane distribucije s ucrtanom normalnom krivuljom.....	42
Slika 5: Spol top menadžmenta.....	43

SAŽETAK

Računovodstvene informacije su konačni output računovodstvenog sistematiziranja i sinteziranja podataka, a prezentiraju se u obliku financijskih izvještaja. To znači da su financijski izvještaji, kao nositelji računovodstvenih informacija nužni za racionalni proces upravljanja poslovanjem poduzeća. Financijski izvještaji su veoma bitni u procesu poslovnog odlučivanja jer informacije koje daju subjektima unutar ili izvan poduzeća mogu biti okosnica za donošenje poslovnih odluka. Osim toga, kroz njih se reflektiraju sve transakcije i događaji koji s događaju unutar ili izvan poduzeća. Upravo zbog toga što financijski izvještaji predstavljaju sliku poduzeća, često su podložni manipulacijama i prevarama. Cilj manipulacija je prekriti stvarno stanje poduzeća i prikazati povoljniji financijski položaj u kojem se nalazi. Stoga je ujedno jedna od problematika rada, upitna kvaliteta financijskog izvještavanja. Kvalitetan sustav financijskog izvještavanja bi trebao spriječiti manipulativne radnje, smanjiti informacijski rizik, rizik od financijske krize ali i utjecati na stabilnost financijskog sustava.

Problem istraživanja je bio otkriti koja je razina kvalitete financijskog izvještavanja u Republici Hrvatskoj, kao i ovisi li razina kvalitete financijskog izvještavanja na karakteristike uprave, te analizirati dobnu i spolnu strukturu top menadžmenta u 152 hrvatska poduzeća. Stoga je cilj rada bio analizirati utjecaj karakteristika uprave na kvalitetu financijskog izvještavanja kao informacijske podloge za donošenje poslovnih odluka.

Deskriptivna analiza kao i regresijska analiza, napravljena je za 152 listana, hrvatska poduzeća koja su velika ili vrlo velika, a pokazatelji su se mjerili za 2013. i 2014. godinu. Rezultati su pokazali da je prosječan broj godina top menadžmenta 55, a najveći broj menadžera se kreće u dobi između 50 i 60 godina. Što se tiče spolne strukture, prosječan udio žena u poduzećima je 20%, ali je poražavajući podatak da u čak 42 poduzeća njihov udio je 0%. Kroz regresijsku analizu došlo se do zaključka da se ne mogu prihvatiti dvije početno postavljene hipoteze, a to je da dob i spol uprave utječu na kvalitetu dobiti jer su signifikantnosti u oba slučaja statistički neznačajne.

Ključne riječi: financijski izvještaji, manipulacije financijskim izvještajima, kvaliteta objavljene dobiti

SUMMARY

Accounting information represent the final output of the accounting data systematization and data synthetizing, and they are usually presented as financial reports. That means that all financial reports, as the carriers of accounting information, are indispensable in the process of firm management. Financial reports are very important in the process of business decision making because the information that are given to the internal or external subjects of the firm can be the framework in making business decisions. Besides that, all the transactions and events inside or outside the firm are reflected through them. Because of the fact that financial reports reflect the firm itself, they are often liable to manipulation or fraud. The goal of data manipulation is to cover up the real situation the firm is in and to present it in a more favourable position. For that reason one of the main issues this paper discusses is the questionable quality of financial reporting. High quality financial reporting should prevent manipulation, reduce information risk, financial crisis risk, but also influence the stability of the financial system.

Main issue in this research was to establish the level of quality in financial reporting in Croatia, as well as to see whether the quality of financial reporting influences the characteristics of firm management. Also, the issue was to analyse age and sex structure of top management in 152 Croatian firms. So, the main goal of the research was to analyse the influence of firm management characteristics on the process of creating financial reports, which serves as an information basis in business decision making.

Descriptive analysis, as well as regression analysis, was made for 152 listed Croatian firms (large-sized), and the indicators were measured for the years 2013 and 2014. Results showed that the average age of top management is 55, and the majority of managers are between 50 and 60 years old. Furthermore, average number of female employees in these firms is 20%, but the devastating piece data is the one that shows that in 42 firms there are no female employees at all. Using regression analysis it was shown that the initial hypothesis could not be accepted, i.e. that the age and sex of the top management influence the profit quality, because the significance level was negligible in both cases.

Key words: financial reports, financial report manipulation, earnings quality

